

Univerzita Karlova

Pedagogická fakulta

Katedra germanistiky

## BAKALÁŘSKÁ PRÁCE

K otázce germanismů v hovorovém lexiku současné češtiny obyvatel

Středočeského kraje

On the Subject of Germanisms in the Colloquial Lexis of Contemporary  
Czech with the Focus on the Inhabitants Living in the Central Bohemian  
Region

Adéla Zittová

Vedoucí práce: PhDr. Dalibor Zeman, Ph.D.

Studijní program: Specializace v pedagogice

Studijní obor: B AJ-NJ

2020

Odevzdáním této bakalářské práce na téma K otázce germanismů v hovorovém lexiku současné češtiny obyvatel Středočeského kraje potvrzuji, že jsem ji vypracovala pod vedením vedoucího práce samostatně za použití v práci uvedených pramenů a literatury. Dále potvrzuji, že tato práce nebyla využita k získání jiného nebo stejného titulu.

V Praze dne

.....

podpis

Na tomto místě bych ráda poděkovala panu PhDr. Daliboru Zemanovi, Ph.D. za jeho cenné rady, vstřícnost a trpělivost při vedení mé bakalářské práce.

## **ABSTRAKT**

Bakalářská práce se zabývá postavením germanismů v hovorovém lexiku současné češtiny. První část zobrazuje česko-německé historické události a vztahy, jejichž výsledkem je jazykové ovlivňování. Po objasnění historických souvislostí se práce přesouvá k lingvistickým termínům, a to z pohledu německé i české jazykovědy. Tato část se rovněž věnuje fonetickým, lexikálním a morfologickým procesům. Druhou částí práce je výzkumná činnost, která se zaměřuje na respondenty 3 věkových skupin. Respondenti mladší, střední a starší generace posuzují, zda je vybraný germanismus součástí jejich slovní zásoby. Práce se zaměřuje na obyvatele Středočeského kraje. Data jsou sbírána pomocí dotazníku s cílem nabídnout přehled o tom, která generace má danému slovu nejbližší. Výsledky výzkumu ukazují očekávanou mnohem větší znalost germanismů u starší generace, odhadovaná výborná orientace v nich ale není realitou. Také se potvrdilo, že běžné používání germanismů u starší generace je vyšší oproti té střední a mladší. Střední generace termíny dobře zná a poměrně běžně i zapojuje. Mladší generace též prokázala znalost výrazů, jejich používání v řeči je navíc frekventovanější, než práce předpokládala.

## **KLÍČOVÁ SLOVA**

germanismy, slovní zásoba, germanizace, výpůjčky

## **ABSTRAKT**

This bachelor thesis concerns the position of Germanisms in the colloquial lexis of contemporary Czech. The first part shows Czech-German historical events and relations, the result of which is linguistic influence. After clarifying the historical context, the work moves to linguistic terms, both from the perspective of German and Czech linguistics. This part also deals with phonetic, lexical and morphological processes. The second part of the bachelor thesis contains research which focuses on respondents of 3 age groups. The respondents of younger, middle and older generations assess whether the selected germanism is a part of their vocabulary. The work focuses on the inhabitants of the Central Bohemian Region. The data is collected using a questionnaire to give an overview of which generation knows and uses the word in question the most. The results of the research show the expected much greater knowledge of Germanisms in the older generation, but the estimated excellent orientation in them is not a reality. It has also been confirmed that the common use of Germanisms in the older generation is higher than in the middle and younger generations. The middle generation knows the terms well and quite commonly engages them into conversations. The younger generation has also proved knowledge of the given expressions and their use in speech is more frequent than the work envisaged.

## **KLÍČOVÁ SLOVA**

Germanisms, vocabulary, Germanization, loans

## Obsah

1	ÚVOD.....	7
2	ČESKO-NĚMECKÝ BILINGVISMUS .....	10
2.1	Česko-německé vztahy před rokem 1945.....	11
2.1	Česko-německé vztahy po roce 1945 .....	13
2.2	Češi a Němci v Kutné Hoře .....	15
2.3	Klíčové důvody vedoucí k bilingvistu Čechů a Němců .....	16
2.4	Purismus .....	16
3	SLOVO A SLOVNÍ ZÁSoba .....	18
4	VZNIK NOVÝCH SLOV .....	20
4.1	Přejímání slov – český pohled .....	20
4.1.1	Typologie lexikálních jednotek cizího původu .....	20
4.2	Přejímání slov – německý pohled.....	22
4.2.1	Typologie lexikálních jednotek cizího původu .....	23
5	ADAPTACE SLOV .....	26
5.1	Fonetické hledisko.....	26
5.2	Morfologické hledisko.....	27
5.3	Lexikální hledisko .....	28
6	GERMANISMY .....	29
7	KATEGORIZACE RESPONDENTŮ .....	31
7.1	1. skupina respondentů .....	31
7.1.1	Období časně dospělosti (20-25 let) .....	31
7.2	2. skupina respondentů .....	31
7.2.1	Střední dospělost (25-45 let).....	31
7.2.2	Pozdní dospělost (45-60/65 let).....	31
7.3	3. skupina respondentů .....	32

7.3.1	Stáří (65 a více).....	32
8	VÝZKUMNÁ ČÁST.....	33
8.1	Dotazník .....	33
8.2	Hypotéza.....	34
8.3	Výsledky dotazníku .....	34
8.4	Vyhodnocení výzkumné části.....	50
9	ZÁVĚR.....	51
10	RESUMÉ.....	52
	Seznam použitých informačních zdrojů .....	52
	Seznam grafů .....	57
	Seznam Příloh.....	60

## 1 ÚVOD

Svoji bakalářskou práci jsem se rozhodla zaměřit na výskyt germanismů ve slovní zásobě současné češtiny, jelikož se zájmem pozoruji různorodé vyjadřování napříč generacemi. Jako zástupce věkové skupiny časně dospělosti vnímám, že se mezi mladými lidmi s oblibou a vědomě využívá anglických výpůjček. Německé výpůjčky se mi zdají být v této generaci méně populární, anebo se využívá takových německých výrazů, které jsou natolik začleněné do lexika, že si často jedinec ani neuvědomuje cizí původ slova. U příslušníků starší generace slýchávám naopak výrazy, které českou variantu slova nahradí v hovorové řeči spíše výraz německého původu. Nahrazování českých slov anglickými výrazy, jako tomu je u mladých lidí, není běžné. Nově zautomatizované výpůjčky anglického jazyka jsou generaci babiček a dědečků mého okolí spíše neznámé. Obecně předpokládám nižší porozumění germanismům v mladší generaci. Proto jsem se rozhodla vytvořit práci, jejíž výsledky mi moji domněnku, že zástupci starší generace mají ke germanismům blíže než mladší generace, buď vyvrátí nebo potvrdí. Zároveň není mým záměrem vynechat střední generaci, proto jsem se rozhodla zohlednit i tuto věkovou kategorii. Respondenti napříč generacemi budou hodnotit, zda jsou mnou vybrané německé výpůjčky součástí jejich slovní zásoby. Přínosem této bakalářské práce bude přehled o tom, která věková skupina germanismy preferuje nejvíce.

Vzhledem k těsné geografické blízkosti českého a německého území je z historického hlediska patrný nejen hospodářský, kulturní a politický vliv, ale právě i ten jazykový, který je historických událostí výsledkem. Je tedy dlužno popsat česko-německé vztahy a události, v jejichž průběhu tyto národy přišly spolu do kontaktu a docházelo tak až k česko-německému bilingvistu. Rozebrání česko-německých vztahů je v práci nabídnuto ve dvou částech, a to doba před rokem 1945 a doba po roce 1945. Postavení česko-německého bilingvistu se po roce 1945 liší. Jazyk, který dominuje, již není němčina, ale čeština a potřeba česko-německého bilingvistu ubývá. Protože se v minulosti objevovaly snahy ochraňovat jazyk před cizojazyčnými prvky, zejména germanismy a docházelo k nahrazování německých slov českými, věnuje tato práce prostor také kapitole o purismus. Jako zdroj pro část popisující historické kontakty Čechů a Němců mi byl nápomocný např. článek od Marka Nekuly *Der tschechisch-deutsche Bilinguismus* v díle *Deutsche und Tschechen: Geschichte. Kultur. Politik*, dále kapitola Norberta Reitera *Die kulturellen Beziehungen zwischen Deutschen und Tschechen in historischer Zeit* v díle *Die Deutschen*



*Lehnübersetzungen*. Velmi přínosná kapitola je také od Rudolfa Šrámk *Spezifika des tschechisch-deutschen Sprachkontaktes in der Gegenwart* v díle *Deutsche und tschechische Dialekte im Kontakt*.

Po objasnění historických souvislostí se práce přesouvá k lingvistickému hledisku, a to z pohledu jak německé, tak české jazykovědy. Na úvod jsou vysvětleny pojmy slovo a slovní zásoba, protože se výzkumná část zaměřuje výhradně na slovní zásobu jedince. Zjišťuje se také, jestli respondent daný germanismus aktivně používá, či jen zná jeho význam a do běžné mluvy ho nezahrnuje, proto je poukázáno i na termíny aktivní a pasivní slovní zásoba. Jelikož se výzkumná část zaměřuje na české respondenty, na českou slovní zásobu, je žádoucí danému lingvistickému jevu (každý přejatý výraz spadá pod jistou lingvistickou terminologii, jako např. kalk, internacionalismus) přiřadit český příklad, a to nabídne pouze literatura od českých autorů. Je tedy předložen pohled na německou a českou kategorizaci vypůjčených slov, to vše cestou kapitol *Typologie lexikálních jednotek cizího původu*. Oporou pro tuto část na straně českého jazyka je dílo *Česká lexikologie* od Josefa Filipce a Františka Čermáka, na straně německého jazyka je citováno např. z díla *Lexikologie der deutschen Gegenwartssprache*, jehož autorkou je Thea Schippan, dále např. z díla *Lexikologie – Beschreibung von Wort und Wortschatz im Deutschen* od Christiane Wanzeck. Velmi nápomocným zdrojem pro tuto práci je obecně kniha *Wörterbuch der deutschen Lehnwörter im Tschechischen und Slowakischen: historische Entwicklung, Beleglage, bisherige und neue Deutungen* od Stefana Newerkly, ze které jsem čerpala i v případě popisu adaptace slov z fonetického, lexikálního a morfologického hlediska. U morfologického hlediska cituji z článku *Zur morphologischen Adaptation der deutschen Lehnwörter in der südmährischen Varietät* časopisu *Germanoslavica – Zeitschrift für Germano-slawische Studien*, jehož autorem je Dalibor Zeman.

Po vyložení teoretické podpory se práce věnuje výzkumné činnosti, díky které bude nabídnut již zmíněný přehled o tom, která generace má o germanismech největší povědomí. Pro uspokojivou výpovědní hodnotu se výzkum soustředí pouze na obyvatele Středočeského kraje. Pro potřeby bakalářské práce je vybráno 20 respondentů na danou věkovou skupinu. V prvním případě jde o respondenty časně dospělosti, v druhém případě dohromady střední a pozdní dospělosti a v poslední řadě stáří. Vzniká nám tedy mladší, střední a starší zkoumaná generace hodnotící 15 mnou zvolených germanizmů. Je použita kvantitativní

výzkumná strategie, a to způsobem, kdy je respondent dotazovaný v rámci dotazníkového průzkumu.

Inspirací pro mě byla disertační práce Tomáše Tölgyesi s názvem *Lexikální germanismy v dnešní češtině*.

## 2 ČESKO-NĚMECKÝ BILINGVISMUS

Bilingvismus hraje roli v případě, že je poskytnut náhled do změn českého a německého jazykového světa, a to v jejich vzájemném vztahu. V průniku těchto linií se rodí to, co v daných kulturách zaujímá výsadní postavení. V tomto případě by se česko-německý bilingvismus dal považovat za konstantu české a německé kultury. Nicméně postavení česko-německého, německo-českého bilingvismu je napříč dějinami českých zemí velmi proměnlivé, někdy sílí, někdy je naopak na ústupu.

Česko-německý bilingvismus je považován nejen za jev teritoriální, či sociální, ale především individuální, což v praxi znamená, že je jedinec schopen používat v různé míře oba jazyky. Současný výskyt dvou jazyků (čeština, němčina) na českém území zapříčinil přítomnost bilingvních jedinců. Koexistence jazyků ale ještě není zárukou česko-německého či německo-českého bilingvismu jako kulturní konstanty, bilingvismus se musí odehrávat v hlavě člověka a proniknout natolik hluboko, aby bylo možné plynulé přecházení z jednoho jazyka do druhého.

Fakt, že bilingvismus je jev teritoriální, jak Marek Nekula uvádí, dokazuje, že „jde o regionálně a sociálně proměnlivé skupiny: zvládnutí příslušného druhého zemského jazyka se vyznačuje odlišnou podobou, intenzitou, odlišnými cíli a funkcemi.“<sup>1</sup> Ke středoněmeckým dialektům se řadí dialekty severočeské a dialekty severomoravské. K dialektům hornoněmeckým patří dialekty jihočeské, západočeské a jihomoravské. Zároveň dochází k vlivům polštiny, tedy polských dialektů v oblasti severní Moravy. Naopak jižní Morava je ovlivněná spádovou oblastí dolnorakouskou (Vídeň). Jižní a západní Čechy (před rokem 1866) jsou zahrnuty do spádové oblasti bavorské (Norimberk, Mnichov). Obraz česko-německého bilingvismu se liší tedy i podle regionu. Bere se ovšem také v potaz podíl českého a německého obyvatelstva v regionu, od kterého se odvíjí frekvence jazykového kontaktu. S ohledem na historii a oblast Prahy, proměnlivost česko-německého bilingvismu je zde také patrná. V době před bitvou na Bílé Hoře v roce 1620 v Praze převažovali Němci přistěhovaní ze severu, resp. ze Saska a mezi vzdělanými lidmi převažoval bilingvismus česko-latinský, resp. německo-latinský, zatímco po roce 1620

---

<sup>1</sup> ROGALL, Joachim, ed., KOSCHMAL, Walter, ed. a NEKULA, Marek, ed. *Česko-německý bilingvismus v Čechách a Němci: dějiny – kultura – politika*. 2002 s. 154

převažovali v Praze přistěhovalci z německého jihu, což ovlivnilo formu mluvené němčiny v Praze.<sup>2</sup>

## 2.1 Česko-německé vztahy před rokem 1945

Již od 9. století žila na území Čech, Moravy a Slezska početně velká německá menšina mající velký vliv na hospodářskou, kulturní i politickou oblast. Křesťanství se do Čech dostalo ze západu, a tak do Čech přišli němečtí misionáři hlásat Kristovo učení. Po pádu Velkomoravské říše, která měla za cíl nebýt závislá na Německu a po potlačení křesťanské mise z východu Svatoplukem, dostali opět prostor němečtí kněží ze západu. Lidé se sice drželi svého starého pohanského přesvědčení, nicméně křesťanství bylo nakonec na vzestupu a tato víra byla vítězná. Křesťanští mniši byli všichni Němci. V 11. století se za vlády Břetislava I. a Vratislava II. usilovalo o obnovení staré slovanské církevní tradice, ovšem neúspěšně a slovanští mniši, kteří byli dříve ze země vykázáni a mohli se následně vrátit, byli nakonec opět vyhnáni. Dalším milníkem je Karlova Univerzita, která byla založena v roce 1348 a byla téměř zcela okupována Němci. Kosmova kronika uvádí, že za dob vlády císaře docházelo mezi Čechy a Němci ke sporům a panovala averze, především averze k Němcům ze strany Čechů. Císař povolal do Čech mnicha řádu svatého Augustina Konráda Waldhausera. Byl u lidu oblíbený, mohli ho ovšem slyšet nejprve pouze Němci, protože kázal jen německy. Nicméně v „Milíči von Kremsier“<sup>3</sup> se našel český pomocník, který tak mohl poskytnout kázání v češtině v takovém nadšení jako právě Konrád. Karlův nástupce nedokázal koordinovat zdráhavé národní síly, mezi Čechy a Němci docházelo k otevřenému boji. V této době se Češi začali podílet na chodu univerzity a byl to první krok k jejímu počeštění, kterého téměř úplně dosáhl později Jan Hus. V roce 1409 byl díky Husově tlaku na Václava IV. vydán Kutnohorský dekret, který zapříčinil změnu poměru hlasů na Karlově univerzitě ku prospěchu Čechům. Vliv katolické církve v této době upadal a s ním i německý vliv na češtinu. Luteránství bylo novým impulsem pro český protestantismus, mezi luterány byly však hluboké rozdíly. Nakonec byli na území přítomní luteráni, kalvinisté a utrakvisté. S luteránstvím přichází opět značný německý vliv. Tyto rozdíly také přispěly k tomu, že protestantismus selhal a proběhla rekatolizace země.

---

<sup>2</sup> NEKULA, Marek. *Der tschechisch-deutsche Bilinguismus v Deutsche und Tschechen: Geschichte. Kultur. Politik.* 2003, ©2001. s. 208–217

<sup>3</sup> REITER, Norbert. *Die kulturellen Beziehungen zwischen Deutschen und Tschechen in historischer Zeit v Die Deutschen Lehnübersetzungen.* 1953.s. 9

Katolizace byla zavedena zvenčí a vrcholí bitvou na Bílé hoře, výhra katolických armád v roce 1620 ovlivňuje osud českého státu na dalších 300 let. Po bitvě na Bílé hoře došlo k sankcionování protestantismu. Lidé, u kterých neproběhla rekatolizace, museli opustit zemi, mnoho vzdělaných lidí ze země tedy odešlo. V případě, že někdo vlastnil například protestantské knihy, byla mu udělena přísná pokuta. Německý vliv působil skrz jezuitský řád. Němečtí kněží měli velký vliv. Katolická církev nakonec zlákala lid na svou stranu, a tak na území hojně pronikaly německé kulturní statky. Kultura vzkvétala, jezuitské církevní drama, architektura, malba, náboženské písně, malba, filosofie charakterizují dobu v Čechách. Hovoříme o baroku. Vlivné osobnosti jako např. Kepler, Leibniz, Christian Wolf jsou Němci a lidé je vyzdvihávají, opěvují a vzhlíží k nim. Do Sudet proudí z Německa nový směr: osvícenství. To vše má vliv na jazyk občanů.<sup>4</sup>

Ve 30. a 40. letech 19. století bylo z důvodu germanizace a vlivu národního hnutí na straně Čechů relativně vysoké procento bilingvních jedinců. Naopak koncem 19. století začalo toto číslo klesat. Rozpad české a německé společnosti, kultury i školství v českých zemích s sebou koncem 19. století přináší postupný zánik česko-německého bilingvismu. Vzhledem k růstu nacionalismu ve společnosti, původně motivované k učení se nového jazyka, ztrácí motivaci a obrací se jak ve smyslu jazykovém, tak sociálním i politickém k společnosti mono lingvální. K češtině jako ke svému mateřskému jazyku se při nástupu do školy hlásil čím dál tím menší počet dětí. V 70. letech měla konkrétně německá národní škola v pražské Masné ulici okolo 30 % uchazečů hlásících se k češtině jako ke své mateřštině. Když se v roce 1882 rozdělila pražská univerzita na německou a českou, klesl počet z 30 % na 20 %. Okolo roku 1893 upřednostňuje na této škole češtinu ani ne pouhých 10 % žáků. Toto se promítá do následného jazykového chování této generace. Ač bylo po rozdělení univerzity možné dosáhnout vysokoškolského vzdělání v českém jazyce, nebyla tato možnost příliš preferována. Kvalita vzdělání po vystudování univerzity v češtině se lišila od kvality po vystudování univerzity v němčině. Česká univerzita nebyla dostatečně vybavena, co se týče pomůcek, i počet profesorů byl nižší a jejich schopnosti často nebyly na tak vysoké úrovni. Touha po kvalitnějším vzdělání přiměla studenty volit raději německý jazyk před jazykem českým. Rovněž rodiče raději volili německé školy pro svoje děti, jelikož zde byl předpoklad kvalitnějšího vzdělání, a tím pádem naděje na následně rychlejší

---

<sup>4</sup> REITER, Norbert. *Die kulturellen Beziehungen zwischen Deutschen und Tschechen in historischer Zeit v Die Deutschen Lehnübersetzungen*. 1953. s. 8-13

profesní růst a širší společenské uplatnění. Také sociální postavení rodiny určovalo motivaci k volbě česko-německého, německo-českého bilingvismu. Na povinném kurzu češtiny se synové z rodin vyšších úředníků a průmyslníků objevují jen výjimečně. Zájem o bilingvismus na počátku 20. století byl patrný jen v intelektuálních vrstvách, např. studenti z rodin obchodnických či lékařských. Jejich školní docházka trvala zpravidla déle. Němčina jako předmět maturitní nabízela možnost studia mimo české země, např. ve Vídni, Lipsku, Mnichově nebo v Berlíně, což se jevílo jako atraktivní také pro české studenty. Rovněž dosažené vzdělání určovalo, do jaké míry je člověk schopný bilingvismu v plném slova smyslu, a ne pouze schopnosti kromě své mateřštiny také nějakým způsobem používat velmi deformovaný cizí jazyk. Patrné je to na existenci tzv. Kucheldeutsch, typická pro české služby německých domácnostech v Praze a Vídni a Kuchelbömisch, jež používaly pražské německé paničky s českým personálem.<sup>5</sup> Změna postavení češtiny a němčiny proběhla v roce 1918, kdy za Tomáše G. Masaryka byla vyhlášena republika. Němci byli za dobu Československé republiky vytlačeni do pozadí. Německý vliv, jaký působil za baroka, či v období osvícenství, již rozhodně nebyl přítomen. Svou roli německý prvek ovšem sehrával, dokonce bylo Němcům zaručeno poměrně nezávislé kulturní vyžití. Pod německý vliv se Čechy a Morava vrátily v roce 1938, kdy probíhala germanizace českých zemí v letech protektorátu. Protektorát Čechy a Morava byl vyhlášen 16. března 1938. Společenství dvou národů bylo v roce 1945 po více než tisíci letech zničeno.<sup>6</sup>

## 2.1 Česko-německé vztahy po roce 1945

Tvrdit, že česko-německý, resp. německo-český bilingvismus po roce 1945 skončil, by nebylo na místě. Na území stále bydlí německá menšina (47789 obyvatel), z které část, především starší členové, jsou do jisté míry bilingvní. Od situace před rokem 1945 se tato ale liší, a to v tom, že jazykem, který u těchto lidí dominuje, je čeština. Potřeba česko-německého bilingvismu jednoduše ztrácí společenskou váhu a nutnost na rozdíl od dob, kdy na českém území žilo kolem 6,7 mil. Čechů (Čechoslováků) a skoro 3 miliony Němců.<sup>7</sup>

---

<sup>5</sup> NEKULA, Marek. *Der tschechisch-deutsche Bilinguismus v Deutsche und Tschechen: Geschichte. Kultur. Politik.* 2003, ©2001. s. 209-216

<sup>6</sup> REITER, Norbert. *Die kulturellen Beziehungen zwischen Deutschen und Tschechen in historischer Zeit v Die Deutschen Lehnübersetzungen.*, 1953. s 13

<sup>7</sup> NEKULA, Marek. *Der tschechisch-deutsche Bilinguismus v Deutsche und Tschechen: Geschichte. Kultur. Politik.* 2003, ©2001. s. 216

Němčina v Československu v letech 1945-1947 přišla o postavení tzv. druhého jazyka v domácí komunikaci. Vytratil se německý školský systém, kulturní představení, německé časopisy, knihy, a to díky politickým a společenským důvodům. Pouze menšina mluvila německým jazykem. Němčina se již nerozvíjí a už rozhodně není v koexistenci s češtinou, není považována za konkurenční jazyk. Probíhá stagnace v německých dialekttech kvůli geografické izolaci a obklopení českým jazykem. Němečtí obyvatelé nachází v dopisech, článcích, časopisech ze západního Německa idiomy a slova, kterým nerozumí. Výpůjčky z češtiny Němci ale nepoužívají, ačkoli do komunikace zapojují slova nového českého původu např. šamsló z českého samoobsluha, lítneška z českého lednička, thélewisör z českého televizor, nepovažují je ale za výpůjčky.

Češi začali osídlovat území, na kterém se dříve vyskytovali Němci, tím pádem jazyková hranice byla ve shodě s hranicemi samotného státu, což bylo poprvé od doby, kdy začala německá imigrace kolonistů ve 12. století. Jazyková restrukturalizace způsobila tzv. „Dialektvermischung“<sup>8</sup> (mísení dialektů) v nově osídlených oblastech. Zbývající němčina na území již ale není zdrojem pro vypůjčení slov do češtiny, německá populace je v jazykové izolaci. Němčina je používána výhradně v německých kruzích (rodina, folklórní skupiny, německé kluby atd.). Není ale jazykem veřejné správy, oficiálním jazykem je čeština. Jednoduše nabývá statusu cizího jazyka se všemi jeho atributy, jelikož už neprobíhá jazykový kontakt v kulturním životě, v uměleckých a vědeckých kruzích, v církvi, armádě, oblasti správy, v každodenním životě městského a venkovského obyvatelstva. Mezi mladými Čechy již k bilingvistu nedochází. Ovšem existuje cesta, kudy na české území němčina proudí, a to skrz rozhlas a televizi.

V roce 1990 vznikl jako důsledek politických podmínek nový typ česko-německého a německo-českého kontaktu. Kontakt probíhá bez toho, aniž by ho cokoli, především z politického hlediska, omezovalo nebo ohrožovalo. Státní hranice přesně odpovídá hranicím jazykovým, neexistují žádné smíšené jazykové zóny, na území Česka se nevyskytuje žádný uzavřený prostor výhradně obývaný německým obyvatelstvem, Česko tedy nedisponuje žádným německým centrem kultury. Jazyk sousedního státu se člověk musí učit z učebnic, pokud o to má zájem, němčina dokonce ztrácí pozici preferovaného

---

<sup>8</sup> ŠRÁMEK, Rudolf. *Spezifika des tschechisch-deutschen Sprachkontaktes in der Gegenwart v Deutsche und tschechische Dialekte im Kontakt*. 2003. s. 11

cizího jazyka. Lidé si jako první cizí jazyk často vybírají jazyk anglický z důvodu jeho dominance v oblastech sociálních, politických, ekonomických a kulturních.<sup>9</sup>

Česko-německý bilingvismus se v dnešní době nejeví být tak rozšířeným fenoménem, jak tomu bylo v dějinách českých zemí. Jazyková jednoznačnost je vnímaná jako normální. „Sprachlich gesehen bildet das heutige Tschechien praktisch eine monolinguale Gesellschaft.“<sup>10</sup> (Z jazykového hlediska moderní Česko prakticky tvoří mono lingvální společnost.)

## 2.2 Češi a Němci v Kutné Hoře

Jelikož se výzkumná část této práce zaměřuje na obyvatele Středočeského kraje, rozhodla jsem se v teoretické části popsat česko-německé vztahy na území města ve Středočeském kraji ležícím, a tím je Kutná Hora.

Kutná Hora až do husitských válek patřila k městům, ve kterých měl rozhodující slovo německý obchodní a podnikatelský patriciát. Obyvatelé si mezi sebou nerozuměli, až se postupně začala vytvářet písemná podoba jazyka, středohornoněmčina, která odlišné dialekty spojovala. Neexistuje dostatečné množství pramenů pro určení poměru německého a českého obyvatelstva předhusitské doby. Německý patriciát zastupovalo patrně několik desítek rodin, které však měly zásadní vliv na chod města. Předpokládá se, že střední vrstva řemeslníků a obchodníků byla česká. Vztahy mezi těmito skupinami v dostupných pramenech nejsou popsány.

Husitské války výrazně změnily obraz města. Výsledkem házení husitů do šachet a vyhnání německého patriciátu byla proměna Kutné Hory v české město. Takto to zůstalo až do druhé poloviny 16. století. V této době se Němci na území opět začali objevovat v krčmách, ale i na radnici. Radní si dokonce stěžovali na jednání zemského sněmu, němčina pro ně nebyla srozumitelná a nechápali, proč by se ji na svém území měli učit. Přicházeli také němečtí horníci, kteří zde vytvořili osadu. Ač je doba pobělohorská obecně spojována s germanizací, z Kutné Hory naopak němečtí obyvatelé odcházeli a osada zanikla.

---

<sup>9</sup> ŠRÁMEK, Rudolf. *Spezifika des tschechisch-deutschen Sprachkontaktes in der Gegenwart v Deutsche und tschechische Dialekte im Kontakt*. 2003. s 10-17

<sup>10</sup> Tamtéž, s. 11



Němčina se však rozšiřovala v úředním styku a každý, kdo chtěl být ve městě vlivný, musel němčinu ovládat, prosadil se tak bilingvismus. Češtině ztrácela funkci spisovného jazyka a v roce 1812 byla němčina prohlášena za všeobecnou státní a úřední řeč. Dorozumívacím jazykem byla němčina převážně jen na úradech a mezi společenskou smetánkou.

Koncem českého národního obrození byla čeština opět spisovným a všestranně použitelným jazykem.

V druhé polovině 19. století dochází ke změně názvu města a Kuttentberg nahrazuje Kutná Hora. Ulice získaly české názvy a „německá Kutná Hora“ končí.<sup>11</sup>

### 2.3 Klíčové důvody vedoucí k bilingvismu Čechů a Němců

Soužití Čechů a Němců se od středověku vyvíjelo různorodě, nicméně Češi a Němci vždy věděli o koexistenci češtiny a němčiny na historicky českém území. Mezi Čechy a Němci panovala otevřenost vůči svým jazykům. Vzájemný jazykový kontakt zapříčinil to, že oba kontaktní jazyky vedle sebe již nebyly vnímány jako jazyky cizí v pravém slova smyslu, čímž byly usnadněny výpůjční procesy. Otevřenost vůči druhému jazyku vzešla také z důsledku kontaktů etnických skupin v oblastech veřejného života, ekonomiky, kultury, vzdělávání atd. Šrámek rozlišuje tzv. „velké kontakty“ a „malé kontakty“. Do velkých kontaktů se řadí jevy, jež se rozšířily do všech sociálních vrstev. Naopak malé jevy zahrnují pouze ty, které jsou populární ve společensky a regionálně omezených skupinách, jako je rodina, vesnice atd. Jejich vývoj má dialektový základ.<sup>12</sup>

### 2.4 Purismus

Purismus je „soubor hledisek regulujících kodifikaci a kulturu spisovného jazyka ve shodě s ideálním modelem čistého jazyka eliminováním prvků, které jsou s tímto modelem v rozporu. (...) Snaha části jazykového společenství zbavovat se jazykově domnělých cizích prvků, prvků považovaných za nežádoucí (včetně těch, které pocházejí z dialektů, sociolektů, stylů téhož jazyka).“<sup>13</sup>

---

<sup>11</sup> ŠTROBLOVÁ, Helena. *Židé v Kutné Hoře v Krásné město – Časopis přátel Kutné Hory*. 2000. s. 18

<sup>12</sup> ŠRÁMEK, Rudolf. *Spezifika des tschechisch-deutschen Sprachkontaktes in der Gegenwart v Deutsche und tschechische Dialekte im Kontakt*. 2003. s. 9-10

<sup>13</sup> KARLÍK, Petr a kol. *Nový encyklopedický slovník češtiny*. 2016 s. 1521-1522

Země Koruny české obklopovalo německy mluvící území. Slovanská populace byla často značně nespokojená se stále se rozšiřující německou populací na svém území, považovali se za dědice země a měli zároveň potřebu ochraňovat svůj jazyk, tedy češtinu, a to především z důvodu, aby zůstala jazykem administrativní komunikace. Německé vlivy byly v určitých obdobích dramatické, a proto se už za dob Jana Husa objevuje snaha o nahrazování německých slov českými. Jde o sklony uchovat jazyk čistý, tedy bez cizojazyčných prvků zejména podezřelých germanismů. Tyto puristické snahy se nazývají brusičství, nejspíše podle spisu *Brus jazyka českého (Lima linguae Bohemicae)*, jehož autorem je Jiří Konstanc. Vzhledem k neustálé konkurenci mezi češtinou a němčinou na území Koruny české bylo toto čištění jazyka často podněcováno. Nakonec bylo dokázáno, že se čeština úrovní jazyka němčině jednoznačně vyrovnává a není třeba německých výpůjček.<sup>14</sup> Nicméně v dnešní době je čeština němčinou stále díky dlouhodobým vztahům a geografické blízkosti poznamenána a germanismy se v českém lexiku obyvatel v určité míře objevují.

---

<sup>14</sup> JELÍNEK, Milan. *Der purismus in der Entwicklung der tschechischen Schriftsprache im 19. und 20. Jahrhundert* v *Deutsch-tschechische Sprachbeziehungen*. 2000 s. 9-10

### 3 SLOVO A SLOVNÍ ZÁSoba

Vzhledem k faktu, že se tato bakalářská práce zaměřuje v praktické části na slovní zásobu respondentů, je dlužno tento termín definovat a vymežit, stejně tak slovo samotné.

Definici slova zahrnující všechny jeho funkce a vlastnosti je těžké stanovit, jelikož se jedná o jazykový útvar komplexní povahy. Zkoumá se v oblasti lexikologie, tvoření slov, v tvarosloví a ve skladbě, má svou grafickou a zvukovou stránku. Každá zmíněná jazyková disciplína vymezuje slovo samostatně, nicméně nejčastěji a nejobecněji uváděná definice je slovo jako „základní jednotka slovní zásoby“<sup>15</sup>. I když se i tato základní definice v odborných literaturách liší, jsou rysy, ve kterých se překrývají a to je „dvojstránková (binární) povaha slova: spojení formy a obsahu.“<sup>16</sup> Hlásková stavba tvoří formu slova, ve většině případů je slovo složené z hlásek. Obsahem je míněn význam slova, který se vztahuje na určitý jazyk, proto dané hláskové seskupení, které je slovem v jednom jazyce nemusí odpovídat takovému hláskovému útvaru v jazyce jiném (pes x Hund).<sup>17</sup>

Albert Busch a Oliver Stenschke slovo definují z těchto hledisek:

**„phonetisch-phonologisch:** Einheit mit einem Akzent, durch Grenzsignale wie Pause oder Knacklaut isolierbar

**orthographisch:** Einheit zwischen zwei Leerzeichen

**morphologisch:** strukturell stabile, nicht trennbare, minimale freie Einheit, mit der eine Frage beantwortet werden kann

**lexikalisch-semantisch:** kleinsten, relativ selbständiger Träger von Bedeutung, der im Lexikon verankert ist

**syntaktisch:** kleinste verschiebbare Einheit im Satz“<sup>18</sup>

(**„foneticko-fonologické:** jednotka s přízvukem, izolovatelná hraničními signály jako je pauza nebo ráz

---

<sup>15</sup> HAUSER, Přemysl. *Nauka o slovní zásobě*. 1980 s. 9

<sup>16</sup> Tamtéž, s. 9

<sup>17</sup> s. 9-12

<sup>18</sup> BUSCH, Albert – STENSCHKE, Oliver. *Germanistische Linguistik*. 2014 s. 77

**ortografické:** jednotka mezi dvěma mezerami

**morfologické:** strukturálně stabilní, neoddělitelná, minimální volná jednotka, kterou lze odpovědět na otázku

**lexikálně-sémantické:** nejmenší relativně nezávislý nositel důležitosti, který je ukotven v lexikonu

**syntaktické:** nejmenší přemístitelná jednotka ve větě“<sup>4</sup>

Jaroslav Baloun definuje slovo jako základní jednotku slovtvorby.<sup>19</sup>

Souhrn všech slov tvoří **slovní zásobu** jazyka. Obsáhlost lexika svědčí o bohatosti jazyka. Celonárodní slovní zásoba a obraz o jejím rozsahu je nezjistitelný. Velké slovníky, jako např. *Příruční slovník jazyka českého*, obsahující kolem 250 000 hesel, poskytují určitá data. Nicméně přestože uvádí čtvrt milionu slov, nezachytil ve své době (vydán 1935-1957) slovní zásobu úplně, dokonce nepokrývá ani celou slovní zásobu spisovnou.<sup>20</sup> Podstatně menší, než celonárodní slovní zásoba je slovní zásoba individuální, ta se dělí na aktivní a pasivní. Objevují se velké rozdíly mezi lidmi a jejich pasivní a aktivní slovní zásobou. Aktivní slovní zásoba obsahuje slova člověkem běžně užívaná jak v ústní, tak v písemné komunikaci. Do pasivní zásoby se řadí ta slova, kterým jedinec rozumí, avšak běžně a aktivně je nepoužívá. Dle průzkumů je k dorozumění dostatečných 1500 slov, běžně jedince užívá 3000 až 10000 slov, průměrem je 5000 slov. U různých uživatelů dochází ke krytí určité slovní zásoby, do této množiny se dle M. Čechové řadí stará slova označující na životě závislé stěžejní jevy. Hovoříme tak o jádru slovní zásoby, užívá se také názvu základní slovní fond.<sup>21</sup>

---

<sup>19</sup> BALOUN, Jaroslav. *Deutsche lexikologie. /Německá lexikologie/*. 1971. s. 12

<sup>20</sup> HAUSER, Přemysl. *Nauka o slovní zásobě a tvoření slov*. 1980 s. 13

<sup>21</sup> ČECHOVÁ Marie a kol. *Čeština – řeč a jazyk*. 1996 s. 66-67

## 4 VZNIK NOVÝCH SLOV

„Wortbildung: Prozess der Bildung neuer Wörter, welcher der Erweiterung des Wortschatzes einer Sprache dient. Dabei werden auf verschiedene Weise Morpheme miteinander kombiniert oder verändert.“<sup>22</sup>

„Tvoření slov: proces vytváření nových slov, který slouží k rozšíření slovní zásoby jazyka. Morfémy jsou kombinovány nebo měněny různými způsoby.“<sup>10</sup>

Existují produkty slovotvorby, které vznikají pouze kombinací domácích morfémů, tedy metodou skládání, odvozování a zkracování na ty se práce nezaměří, jelikož stěžejní pro tuto práci jsou slova vzniklá přejímáním.

### 4.1 Přejímání slov – český pohled

Vedle obohacování slovní zásoby domácími zdroji, tedy z jiných útvarů a vrstev národního jazyka, čeština čerpá i z cizích jazyků. Tomu přispívaly hospodářské a kulturní styky s příslušníky jiných národů. Od pradávna pronikala do češtiny slova z cizích jazyků a speciálně germanismy v českém jazyce hrají určitou roli. Praktická část této bakalářské práce bere zvláštní zřetel na tuto oblast. Vzhledem k těsné geografické blízkosti českého a německého území je patrný jazykový vliv mezi těmito dvěma národy. Díky německé kolonizaci se do češtiny dostal hojný počet německých výrazů. Příliv slov z němčiny nabral na síle po Bílé hoře, a to i přes odpor českých jazykovědců a vzdělavců.<sup>23</sup> Ovšem puristické tendence se záměrem očistit češtinu od cizojazyčných vlivů byly rovněž patrné, a to již za dob Jana Husa.<sup>24</sup> Obrozenecké období hojně pronikání cizích slov do češtiny umírnilo. Slova německá byla obrozenci vymycována, ti raději volili doslovný překlad či tvorbu kalků. Slova cizího původu nicméně tvoří nezpochybnitelnou část české slovní zásoby a jejich forma si žádá jistou terminologii, jež je níže definována.

#### 4.1.1 Typologie lexikálních jednotek cizího původu

J. Filipec a F. Čermák uvádí členění prostředků cizího původu do následujících skupin.

---

<sup>22</sup> BUSCH, Albert – STENSCHKE, Oliver. *Germanistische Linguistik*. 2014 s. 94

<sup>23</sup> ČECHOVÁ Marie a kol. *Čeština – řeč a jazyk*. 1996 s. 69

<sup>24</sup> JELÍNEK, M. *Der Purismus in der Entwicklung der tschechischen Schriftsprache im 19. und 20. Jahrhundert v Deutsch-Tschechische Sprachbeziehungen: Germanismen, Personennamen, Ortsnamen*. 2000, s. 9

### 1) Slova a slovní spojení citátová

Jde o přenesení jednotek cizích jazyků do jazyka jiného, a to především do jistého odvětví, jako například sociálního, profesního a kulturního. Původní pravopis je zachován, částečně tak i výslovnost, od domácího morfologického systému jsou slova odlišena. Např. *biedermeier*, *gestapo*.

### 2) Slova a slovní spojení přejatá

#### a) pocíťovaná jako cizí

Běžný uživatel českého jazyka, rodilý mluvčí tyto výrazy pocíťuje jako cizí. Těmito slovy jsou označovány méně frekventované skutečnosti. Jejich pravopis se pravopisu domácího jazyka obvykle nepodobá.

#### b) kompletně zažitá, zdomácnělá

Slova, jež provází češtinu velmi dlouho a pojmenovávají běžné skutečnosti. Není přímo patrné, že toto slovo je původem cizím. Např. *clo*, *rada*, *rytíř*, *říše*, *šlechta*, *léno*, *hrabě*.

### 3) Kalky

Jsou rozlišovány kalky slovotvorné, frazeologické a sémantické. V případě kalků slovotvorných dochází k překladu jednotlivých částí slov. Např. *Tierarzt* – zvěrolékař; *Kleinstadt* – maloměsto; *Grosshandel* – velkoobchod.<sup>25</sup> U kalků frazeologických se jedná o „rozložené vazby slovesné, synonymní s jednoslovnými slovesy: udělat něčemu konec — *Ende machen*, udělat pokrok — *Fortschritt machen*.“<sup>26</sup> Dalším odvětvím jsou sémantické kalky, jež se vztahují na mezi-jazykovou homonymii.<sup>27</sup>

Další skupinou lexikálních jednotek jsou podle J. Filipce a F. Čermáka internacionalismy. Ve slovní zásobě se vyskytují slova, která jsou společná více jazykům, jsou to lexikální jednotky mezinárodní. V dnešní době se objevuje 6 stěžejních kulturních areálů. Pro češtinu je nejzásadnější západoevropsko-americký a evropsko-socialistický areál, dalšími areály jsou blízko- a středně-východní areál, areál severských a asijských národů SSSR, indický areál a areál dálnovýchodní. U internacionalismů je možné rozlišovat jejich úplnost nebo částečnost dle čtyř kritérií: význam, shoda, výslovnostní podobnost, grafická motivovanost.

<sup>25</sup> FILIPEC, Josef – ČERMÁK, František. *Česká lexikologie*. 1985 s. 121–122

<sup>26</sup> FILIPEC, Josef – ČERMÁK, František. *Česká lexikologie*. 1985 s. 122

<sup>27</sup> Tamtéž, s. 122, 123

Příklad mezinárodního internacionalismu z němčiny je dolar (přes angl.). Kromě mezinárodních internacionalismů existují ještě internacionalismy z vlastních jmen, a to buď vzniklé přímým přenesením (metaforicky či metonymicky) anebo odvozením. Přímý internacionalismus z němčiny je např. rentgen. Od vlastního jména odvozený internacionalismus z němčiny je např. fuchsie.

V této práci hojně využívaný termín výpůjčka definuje P. Karlík v Novém encyklopedickém slovníku češtiny následovně:

„**Výpůjčka** je výsledek jazykového kontaktu dvou nebo více jazyků. (...) Při jazykovém kontaktu dochází k replikám jazykového materiálu jazykových vzorů modelového jazyka v jazyce replikujícím. (...) Replikou materiálu lze rozumět výpůjčky fonetické, fonologické, grafematické, morfematické, lexikální.“<sup>28</sup>

## 4.2 Přejímání slov – německý pohled

Ch. Wanzeck mluví o 4 důvodech vypůjčování slov z cizích jazyků. Půjčování slov probíhá jednak pro pojmenování nové věci přejaté z jiné kultury („Sachentlehnung mit Wortentlehnung“<sup>29</sup>) nebo pro označení nové věci, která se z jiné kultury nepřejímá, ale je nutné ji pojmenovat („Wortentlehnung ohne Sachentlehnung“<sup>30</sup>). Dalším důvodem je potřeba odlišení se v závislosti na kontextu („Wortentlehnung aufgrund des Wunsches zu differenzieren“<sup>31</sup>) A posledním, čtvrtým důvodem je touha se odlišit.<sup>32</sup> („Wortentlehnung aufgrund des Wunsches zu variieren“<sup>33</sup>)

---

<sup>28</sup> KARLÍK, Petr a kol. *Nový encyklopedický slovník češtiny*. s. 2048–2049

<sup>29</sup> WANZECK, Christiane. *Lexikologie – Beschreibung von Wort und Wortschatz im Deutschen*. s 125

<sup>30</sup> Tamtéž, s 125

<sup>31</sup> WANZECK, Christiane. *Lexikologie – Beschreibung von Wort und Wortschatz im Deutschen*. s 125

<sup>32</sup> Tamtéž, s 125

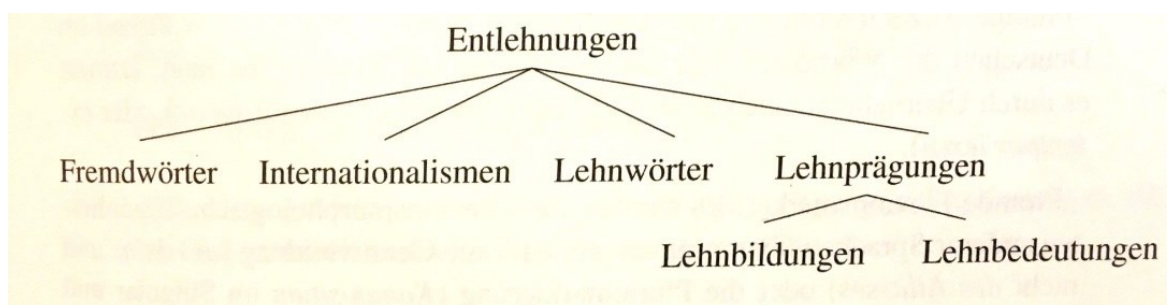
<sup>33</sup> Tamtéž, s 125

#### 4.2.1 Typologie lexikálních jednotek cizího původu

Slova přejatá mají několik vrstev, proto byly vypracovány typologie, všechna schémata různých autorů ale vycházejí z klasifikace Wernera Betze. V této práci bude zmíněna typologie Arten von Entlehnungen - Christine Römer a Brigitte Matzke, Typologie der Entlehnungen ins Deutsche – Ch. Wanzeck a pro představu nabídnuto schéma Wernera Betze.



Obrázek 1 - typologie der Wortentlehnungen nach Betz (1959)<sup>34</sup>



Obrázek 2 - „Arten von Entlehnungen“ Christine Römer a Brigitte Matzke<sup>35</sup>

Fremdwörter, tedy cizí slova, jsou podle Ch. Römer a Brigitte Matzke samostatnou skupinou. Co se pravopisu a výslovnosti týče, je patrné, že se jedná o slova z jiných zemí, tedy obsahují fonémy a grafémy, které nejsou pro místní jazyk běžné.<sup>36</sup>

Výraz Lehnwörter odpovídá dle definice T. Schippan termínu slova přejatá plně zdomácnělá. T. Schippan definuje Lehnwörter jako cizí slova, jež jsou plně přizpůsobena systému

<sup>34</sup> OKSAAR, Els. Fachsprachliche Dimensionen. 1988 s. 207

<sup>35</sup> RÖMER, Christine, Matzke Brigitte. *Lexikologie des Deutschen*. 2005 s. 43

<sup>36</sup> Tamtéž, s. 43



domácího jazyka, tudíž rodilý mluvčí již slovo za cizí nepokládá.<sup>37</sup> Čím více se používají cizí slova v běžné komunikaci, tím více se integrují do jazykového systému.<sup>38</sup>

O přejímání slov z cizího jazyka hovoří i Jaroslav Baloun a Josef Březina v díle *Deutsche Lexikologie*. Lehnwörter, slova přejatá, definují jako slova, u kterých došlo k přizpůsobení se německému jazyku, co se zvukové formy, přízvuku a skloňování týče. Ty výrazy, co si uchovaly svůj cizí charakter se pokládají za slova cizí, tedy Fremdwörter.<sup>39</sup> Tato práce se však soustředí na slova, která se přizpůsobila jazyku českému, nikoli německému.

Stefan Michael Newerkla předkládá fakt, že každé přejaté slovo, Lehnwort, bylo dříve slovem cizím, Fremdwort. Ne však u všech cizích slov došlo k plnému přizpůsobení se systému domácího jazyka.<sup>40</sup> Bellmann rozlišuje slova přejatá dále na slova přejatá typu A a na slova přejatá typu B, a to s ohledem na případnou integraci, potlačení nebo nahrazení. Pro slova přejatá typu A je typické, že jsou nezbytné a okamžitě potřebné pro pojmenování nově se vyskytlého jevu. Slova tohoto typu většinou v systému jazyka zůstávají zakotvena trvale. Slova přejatá typu B do systému vstupují jako synonyma, k již přítomným domácím pojmenováním.<sup>41</sup>

Internationalismen, tedy internacionalismy jsou slova, která pojmenovávala objekty, které byly danému národu cizí. Došlo ke kulturní výměně.<sup>42</sup>

---

<sup>37</sup> SCHIPPAN, Thea. *Lexikologie der deutschen Gegenwartssprache*. 1992 s. 278

<sup>38</sup> RÖMER, Christine, Matzke Brigitte. *Lexikologie des Deutschen*. 2005 s. 44

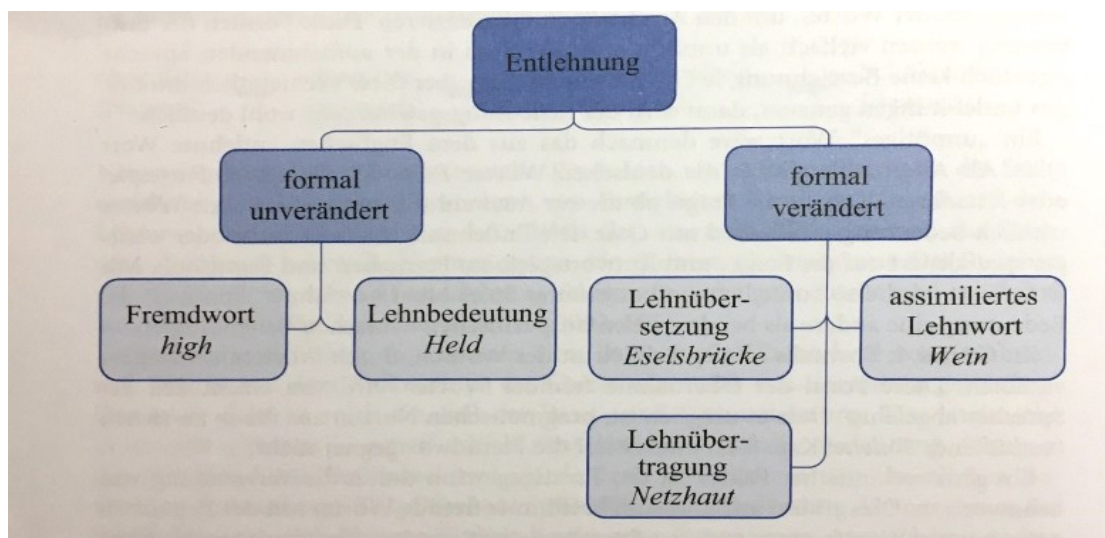
<sup>39</sup> BALOUN, Jaroslav. *Deutsche Lexikologie = Německá lexikologie*. 1979. s. 139

<sup>40</sup> NEWERKLA, Stefan. *Sprachkontakte Deutsch-Tschechisch-Slowakisch: Wörterbuch der deutschen Lehnwörter im Tschechischen und Slowakischen: historische Entwicklung, Beleglage, bisherige und neue Deutungen*. 2011. s. 71

<sup>41</sup> BELLMANN, G. *Slavoteutonica. Lexikalische Untersuchung zum slawisch-deutschen Sprachkontakt im Ostmitteleutschen* 1971. s. 28-31

<sup>42</sup> RÖMER, Christine, Matzke Brigitte. *Lexikologie des Deutschen*. s. 45

Lehnprägungen odpovídají českým kalkům. Dělí se na Lehnbildungen, tedy slova, kde stavba slova kopíruje cizí vzory, a na Lehnbedeutungen, kde hraje roli význam a slovo domácí odpovídá významové variantě slova cizího.<sup>43</sup>



Obrázek 3 - Ch. Wanzeck „Typologie der Entlehnungen ins Deutsche“<sup>44</sup>

V této typologii jsou navíc rozlišeny ještě termíny Lehnübersetzungen, Lehnübertragungen a assimilierte Lehnwörter

**Lehnübersetzungen**, v tomto případě se jedná o doslovný překlad slov cizího jazyka. Vypůjčené slovo tak kompletně nabývá význam, jaký má v původním jazyce.<sup>45</sup>

Co se termínu **Lehnübertragungen** týče, tak u tohoto typu je překládána pouze část cizího slova.<sup>46</sup>

**Assimilierte Lehnwörter** představují slova, která se přijímacímu jazyku přizpůsobí velmi silně morfologicky, graficky a zvukově.<sup>47</sup>

<sup>43</sup> RÖMER, Christine, Matzke Brigitte. *Lexikologie des Deutschen*. s. 45

<sup>44</sup> WANZECK, Christiane. *Lexikologie – Beschreibung von Wort und Wortschatz im Deutschen*. s. 128

<sup>45</sup> Tamtéž, s. 129

<sup>46</sup> Tamtéž, s. 130

<sup>47</sup> Tamtéž, s. 130

## 5 ADAPTACE SLOV

### 5.1 Fonetické hledisko

Počet fonémů v češtině se od počtu fonému v němčině liší, z toho vyplývá, že pro každý německý foném není vyhrazen pouze jeden český foném. Je rovněž běžné, že jednomu českému fonému odpovídá několik fonémů německých. Protože se jazyky v tomto ohledu v průběhu historického vývoje mění, je zpětně možné identifikovat dobu převzetí daného slova. Pro stanovení doby převzetí slova je mimo lingvistická či kulturně-historická kritéria také důležitý první zdokumentovaný výskyt v cílovém jazyce, je ovšem třeba brát zřetel na to, že ne každá výpůjčka byla napsaná přesně v době, kdy byla přejata.<sup>48</sup>

Newerkla ve svém díle *Sprachkontakte Deutsch-Tschechisch-Slowakisch* uvádí tabulku zobrazující české a slovenské adaptační varianty německých vokálů. Jako příklad lze uvést vokál [ö], jež přechází do [e] (der Knödel> knedlík), dále pak vokál [ü], který přechází do [i] (die Münze> mince). Diftongům [ae] a [oe] odpovídají [e], [é]; ei – [ej]/[aj] a nakonec například diftong [ie] s českou podobou [í], [i]. K adaptačním změnám v případě samohlásek shodných v češtině i němčině povětšinou nedochází. (u [a, o, i]).<sup>49</sup> V případě konsonantů také dochází k přizpůsobení, např. foném [pf] přechází do [f] (das Pflaster> flastr).<sup>50</sup>

Newerkla předkládá 6 adaptačních procesů ke kterým při přejímání dochází, když se pomine případ přejímání shodných fonémů. Platí pravidlo, že původní zvuky jsou nahrazeny co nepodobnějšími v cílovém jazyce. První skupinou jsou slova s přímým připodobněním (der Ausschuss> aušus; das Trinkgeld> tringeld). Druhým procesem je nepřímá asimilace (der Zitwer> cicvár). Do třetí skupiny spadají slova vytvořená opačnou asimilací, tento proces zahrnuje zejména slova, která obsahují dvě r. Jedná se například o české slovo lanfalěr vycházející z německého slova der Landstreicher. Čtvrtý proces se vyznačuje vynecháním prostřední hlásky (die Werkstatt> verštat). Následnou variantou je přehození hlásek (der Molch> mlok). A poslední proces je vkládání hlásek (die Fahne> fangle).<sup>51</sup>

---

<sup>48</sup> NEWERKLA, Stefan. *Sprachkontakte Deutsch-Tschechisch-Slowakisch: Wörterbuch der deutschen Lehnwörter im Tschechischen und Slowakischen: historische Entwicklung, Beleglage, bisherige und neue Deutungen*. 2011. s. 39-40

<sup>49</sup> Tamtéž, s. 50

<sup>50</sup> Tamtéž, s. 53

<sup>51</sup> Tamtéž, s. 55

## 5.2 Morfologické hledisko

Vypůjčená slova pro plnou adaptaci často mění svoji strukturu dle požadavků cíleného jazyka. Důvodem jsou odlišné systémové vlastnosti obou jazyků.<sup>52</sup> Dalibor Zeman ve svém článku uvádí, že existují slova se stejným kmenem jak v němčině, tak také v češtině, která se rozlišně časují, popřípadě skloňují.<sup>53</sup> Sufixace jako forma derivace je v případě přiblížení se struktuře české slovo tvorby používaná nejčastěji. Hojně jsou vypůjčovány volné lexikální morfémy, na které se váží morfémy domácího jazyka či je slovo přejato již společně s příponou původního jazyka (-ant: maturant). Je také běžné, že přejatá slova jsou zařazena do češtiny pouze jako volný lexikální morfém (grunt). Při přejímání může u sufixů původního jazyka docházet i k drobné změně, čeština morfém zdrojového jazyka nahradí svým, který je mu podobný (české přípony -ýř/-ér <německá přípona -er; trachtýř. trachtér, Trichter). V derivační morfologii se rozlišují dva zásadní adaptační procesy, a to proces, kde morfém přijímaného jazyka nahrazuje vázaný morfém dárcovského jazyka anebo proces, kde adaptace probíhá přidáním přípon přijímaného jazyka. Podstatná jména jsou největší přejímanou skupinou z německého jazyka do českého. Obecně platí, že živým podstatným jménům jsou zachovány původní rody, u neživých podstatných jmen však záleží na jejich koncovce. Podstatná jména začínající na souhlásku jsou povětšinou mužského rodu, vokalizace koncovky jsou přetvářeny. Při přiřazení k ženskému rodu obdrží podstatná jména většinou koncovku -a nebo -e, naproti tomu u středního rodu dostane slovo koncovku -o nebo -e.<sup>54</sup> Zde je možné uvést příklad koncovky středního rodu -o (fahren> fáro) či koncovky ženského rodu -e (Pantoffeln> pantofle).<sup>55</sup>

---

<sup>52</sup> NEWERKLA, Stefan. *Sprachkontakte Deutsch-Tschechisch-Slowakisch: Wörterbuch der deutschen Lehnwörter im Tschechischen und Slowakischen: historische Entwicklung, Beleglage, bisherige und neue Deutungen*. 2011. s. 56

<sup>53</sup> ZEMAN, Dalibor: *Zur morphologischen Adaptation der deutschen Lehnwörter in der südmährischen Varietät. Einige Bemerkungen zum deutsch-tschechischen Sprachkontakt*. v *GERMANOSLAVICA – Zeitschrift für Germano-slawische Studien* 2014. S. 8

<sup>54</sup> Tamtéž, s. 22

<sup>55</sup> Tamtéž, s. 12

### 5.3 Lexikální hledisko

Je prokázané, že výpůjčky češtiny z němčiny nejsou jednotně motivovány. Je možné je klasifikovat z hlediska času a prostoru a také důvodů jejich integrace.<sup>56</sup> Co se klasifikace dle jazykového kontaktu v průběhu historického vývoje týče, práce historickému vývoji níže věnuje samostatnou kapitolu. Tematická klasifikace dle oborů bude nastíněna zde. Newerkla ve své knize předkládá několik skupin.

- *církev a náboženství* (der Mönch> mnich; das Almosen> almužna)
- *rytířství, život u dvora, feudální správa* (der Ritter> rytíř; der Panzer> pancíř)
- *armáda* (der Hauptmann> hejtman; der Söldner> žoldněř)
- *řemesla a živnosti* (der Maler> malíř; der Erker> arkýř)
- *zemědělství* (der Schaffer> šafář)
- *kuchyně* (der Zucker> cukr; der Reis> rýže; der Knödel> knedlík; die Semmel> žemle)
- *zábava* (der Tanz> taneček; das Schach> šachy)
- *medicína* (der Safran> šafrán; die Lakritze> lékořice; der Baldrian> badyán)<sup>57</sup>

---

<sup>56</sup> NEWERKLA, Stefan. *Sprachkontakte Deutsch-Tschechisch-Slowakisch: Wörterbuch der deutschen Lehnwörter im Tschechischen und Slowakischen: historische Entwicklung, Beleglage, bisherige und neue Deutungen*. 2011. s. 64

<sup>57</sup> Tamtéž, s. 65-68

## 6 GERMANISMY

Germanismy jsou „slova původem z němčiny, resp. z jejích vývojově ranějších podob, která byla přejata do češtiny a integrovala se do její slovní zásoby, nebo slova původem z jiných jazyků, která se do češtiny dostala prostřednictvím němčiny.“<sup>58</sup>

Slovník cizích slov Duden definuje germanismus takto:

„Übertragung einer für die deutsche Sprache charakteristischen Erscheinung auf eine nicht deutsche Sprache im lexikalischen od. syntaktischen Bereich.“<sup>59</sup>

„Přenos nějakého pro německý jazyk charakteristického jevu do lexikální nebo syntaktické oblasti neněmeckého jazyka.“<sup>51</sup>

Níže je uvedeno 15 germanismů a jejich definice jako podpora pro praktickou část, jelikož těchto 15 slov bude předmětem zkoumání:

**1) sesle** – z německého slova *r Sessel*; křeslo<sup>60</sup>

**2) šorc** – z německého slova *e Schürze*; „kroužkovaná, plátnová ochranná zástěra jako část brnění; zástěra“<sup>61</sup>

**3) luft** – z německého slova *e Luft*; „vzduch; je pořád v luftě (někde pryč, jinde než obvykle); je do luftu (má sklon k lehkomyšlnému navazování známostí, popř. k hýření, rozmařilosti“<sup>62</sup>

**4) šlus** – z německého *r Schluss*; „konec; je s ním šlus, přeneseně zemřel“<sup>63</sup>

**5) halda** – z německého slova *e Halde*; „velká hromada, kupa (kamení, knih); velké množství, spousta (peněz, příkladů, času); násyp z odpadního materiálu (hlušiny) z dolů a lomů“<sup>64</sup>

**6) šnuptychl** – z německých slov *r Schnupfen* a *s Tuch*; „kapesník“<sup>65</sup>

---

<sup>58</sup> KARLÍK, Petr a kol. *Nový encyklopedický slovník češtiny*. 2016 s. 584

<sup>59</sup> MÜLLER, Wolfgang. *Der Duden in 10 Bänden. Bd. 5, Fremdwörterbuch*. 5. Aufl. 1990. s. 832

<sup>60</sup> HOLUB, Josef – KOPEČNÝ, František; *Etymologický slovník jazyka českého*. 1952. s. 330

<sup>61</sup> KRAUS, Jiří a kol. *Nový akademický slovník cizích slov*. 2006 s. 774

<sup>62</sup> Tamtéž, s. 490

<sup>63</sup> Tamtéž, s. 772

<sup>64</sup> Tamtéž, s. 294

<sup>65</sup> Tamtéž, s. 773

- 7) **tyštuch** – z německých slov r Tisch a s Tuch; ubrus<sup>66</sup>
- 8) **mišuňk** – z německého slova e Mischung; „míchanice, zmatek, nepořádek (mám z toho v hlavě pořádný mišuňk)“<sup>67</sup>
- 9) **vercajk** – z německého slova s Werkzeug; „náčiní, náradí“<sup>68</sup>
- 10) **cimra** – z německého slova s Zimmer; „světnice, pokoj, místnost“<sup>69</sup>; „místnost určená k ubytování, častěji ve vojenské či vězeňské mluvě; Dali k nám na cimru nového chlapa, řek bych, že to bude práskač.“<sup>70</sup>
- 11) **ánunk, ánung** – z německého slova e Ahnung „tušení, předtucha/potucha, ponětí, povědomost, zdání“<sup>71</sup>; „vědomí o něčem; *To tě nenapadlo, že holka z takovýhle rodiny vo tom nebude mít ani ánunk?*“<sup>72</sup>
- 12) **trinkgeld** – z německého slova s Trinkgeld; „spropitné“<sup>73</sup>
- 13) **mustr** – z německého slova s Muster; „vzor, vzorek (na šatech); vzít si z někoho nebo z něčeho mustr – příklad“<sup>74</sup>
- 14) **šláfruňk** – z německého slova r Schlaftrunk; „sklenka alkoholického nápoje před spaním“<sup>75</sup>
- 15) **šraňky** – z německého slova e Schranken; „závory; (železniční šraňky)“<sup>76</sup>

---

<sup>66</sup> Slovník cizích slov, heslo „tyštuch“. [Cit. 8. 5. 2020]. Dostupné z: <https://slovník-cizichslov.abz.cz/web.php/slovo/tystuch-tistuch-ty>

<sup>67</sup> KRAUS, Jiří a kol. *Nový akademický slovník cizích slov*. 2006 s. 527

<sup>68</sup> Tamtéž. s. 849

<sup>69</sup> KRAUS, Jiří a kol. *Nový akademický slovník cizích slov*. 2006 s. 134

<sup>70</sup> HUGO, Jan, ed. *Slovník nespisovné češtiny: argot, slangy a obecná mluva od nejstarších dob po současnost: historie a původ slov*. ©2006. s. 79

<sup>71</sup> Lidový slovník, heslo „ánunk“. [Cit. 8. 5. 2020]. Dostupné z: <https://lidovyslovník.cz/index.php?dotaz=%E1nunk>

<sup>72</sup> HUGO, Jan, ed. *Slovník nespisovné češtiny: argot, slangy a obecná mluva od nejstarších dob po současnost: historie a původ slov*. © 2006. s. 46

<sup>73</sup> KRAUS, Jiří a kol. *Nový akademický slovník cizích slov*. 2006 s. 822

<sup>74</sup> Tamtéž. s. 541

<sup>75</sup> Slovník cizích slov, heslo „šláfruňk“. [Cit. 8. 5. 2020]. Dostupné z: <https://slovník-cizich-slov.abz.cz/web.php/slovo/slafrunk>

<sup>76</sup> KRAUS, Jiří a kol. *Nový akademický slovník cizích slov*. 2006 s. 776

## 7 KATEGORIZACE RESPONDENTŮ

Vzhledem k tomu, že praktická část bude spočívat v dotazování respondentů, je třeba si je odborně vymezit dle vývojové psychologie. Půjde o zkoumání tří věkových skupin, a to 20–25 let, 25–65 let a 65+. Jde tedy o respondenty v prvním případě časně dospělosti, v druhém případě dohromady střední a pozdní dospělosti a v poslední řadě ve stáří. Vývojová psychologie charakterizuje člověka v několika odvětvích, tj. v odvětví tělesného vývoje, sexuálního vývoje, sociálního vývoje, morálního vývoje a kognitivního vývoje, tedy myšlení.<sup>77</sup> Poslední kategorie je úzce spjata s touto bakalářskou prací, a proto se práce zaměří pouze na toto hledisko.

### 7.1 1. skupina respondentů

#### 7.1.1 Období časně dospělosti (20-25 let)

##### Kognitivní vývoj (myšlení)

Schopnost pracování s myšlenkovými operacemi je u jedince této kategorie na vrcholu a v testech měřící inteligenci prosperuje.<sup>78</sup>

### 7.2 2. skupina respondentů

#### 7.2.1 Střední dospělost (25-45 let)

##### Kognitivní vývoj (myšlení)

Pro kognitivní výkonnost jsou stěžejní nabyté znalosti a životní zkušenosti. Rychlost používání myšlenkových operací již není pro tuto skupinu lidí klíčová.<sup>79</sup>

#### 7.2.2 Pozdní dospělost (45-60/65 let)

##### Kognitivní vývoj (myšlení)

Bod, kdy dochází ke zhoršování paměti je padesátý rok života. Za problematickou se považuje oblast vybavování – problémy s vybavováním názvů, termínů, čísel atd. Učení se

---

<sup>77</sup> DOLEŽALOVÁ, Ladislava – VLKOVÁ, Marie. *Občanský a společenskovední základ – Psychologie*. s. 21-23

<sup>78</sup> DOLEŽALOVÁ, Ladislava – VLKOVÁ, Marie. *Občanský a společenskovední základ – Psychologie*. 2010 s. 21

<sup>79</sup> Tamtéž, s. 22



novým věcem je pro jedince již procesem obtížnějším a dlouhodobějším, rovněž dochází k poklesu pozornosti a soustředění.<sup>80</sup>

### **7.3 3. skupina respondentů**

#### **7.3.1 Stáří (65 a více)**

##### Kognitivní vývoj (myšlení)

Dochází ke zhoršování především krátkodobé paměti. Zatímco zážitky z dětství mají tito lidé pevně ukotveny, potýkají se s obtížemi vzpomenout si kam si odložili předměty, které používají na denní bázi, např. brýle. Smyslové vnímání se také postupně zhoršuje, zejména zrak a sluch. U některých seniorů je klíčová rezignace, která se často dostavuje a ta má velký vliv na výkonnost v kognitivní oblasti.<sup>81</sup>

---

<sup>80</sup> Tamtéž, s. 22

<sup>81</sup> DOLEŽALOVÁ, Ladislava – VLKOVÁ, Marie. *Občanský a společenskovědní základ – Psychologie*. 2010 s. 22

## 8 VÝZKUMNÁ ČÁST

Tato část bakalářské práce se věnuje výzkumu. Jelikož je tématem bakalářské práce postavení germanismů v hovorovém lexiku současné češtiny, jsou zvoleni respondenti 3 věkových skupin, pro obsáhnutí co největší věkové škály a získání tak materiálu napříč generacemi. Věková skupina pod 20 let nebyla do výzkumu zahrnuta. Pro uspokojivou výpovědní hodnotu se výzkum soustředí pouze na obyvatele Středočeského kraje, jelikož bylo pro potřeby bakalářské práce vybráno pouze 20 respondentů na vybranou věkovou skupinu. Věkové skupiny jsou tedy 20–25 let, 25–65 let a 65+. Jde o respondenty v prvním případě časně dospělosti, v druhém případě dohromady střední a pozdní dospělosti a v poslední řadě stáří. Časná dospělost je první oblastí, na kterou je brán zřetel, tzn. oddělená od skupiny respondentů ze střední a pozdní dospělosti, běžně fungující v období, kdy němčina již úplně přišla o postavení tzv. druhého jazyka na českém území. A nakonec poslední odvětví, vývojovou psychologií nazývané jako stáří, do kterého spadají i respondenti, kteří dokonce zažili společenství německého a českého národa, nebo žili již bezprostředně po tom. Vzniká nám tak mladší, střední a starší zkoumaná generace. Konkrétně jsem oslovila Klub důchodců KH, své známé a ti pak rodiny svých známých.

Jako předmět zkoumání je zvoleno 15 germanizmů, které jsem v řádu několika měsíců zaznamenala v psané, či mluvené komunikaci převážně starších jedinců. Zdrojem pro mě byla např. reklama v rádiu, fóra na internetu, či běžná konverzace známých i neznámých lidí v mém okolí. Mým cílem je zjistit, zda jsou vybraná slova součástí slovní zásoby mladší, střední a starší generace, s účelem nabídnout přehled o tom, která generace má danému slovu nejblíže. Rovněž zjišťuji, zda jsou německé výrazy v hovorové češtině stále aktuální. Jedná se o tyto výrazy: ánunk, sesle, šorc, luft, šlus, halda, šnuptychl, tyštuch, mišunk, vercajk, cimra, trinkgeld, mustr, šláftrunk, šraňky.

### 8.1 Dotazník

Pro účely práce je použita kvantitativní výzkumná strategie, a to způsobem, kdy je respondent dotazovaný v rámci dotazníkového průzkumu, který byl proveden online prostřednictvím služby Formuláře Google. Dotazník se skládá jak z uzavřených, tak pro aktivizaci respondentů i z otevřených otázek. Zavřené otázky zjišťují, zda jednotlivec germanismus aktivně používá, zda germanismus zná, ale nepoužívá, jestli germanismus jen slyšel, neví však, co znamená, či vůbec samotný germanismus nezná. Otevřená otázka

poskytuje prostor pro vyjádření toho, co daný pojem pro dotazovaného znamená. Dotazovaní posuzují význam primárně již českých slov. Protože bylo vybráno 15 germanismů, respondenti odpovídali na 2 otázky ke každému výrazu, což znamená 30 otázek ohledně slovní zásoby a dotaz na věk respondenta. Dohromady dotazník zahrnoval 31 otázek.

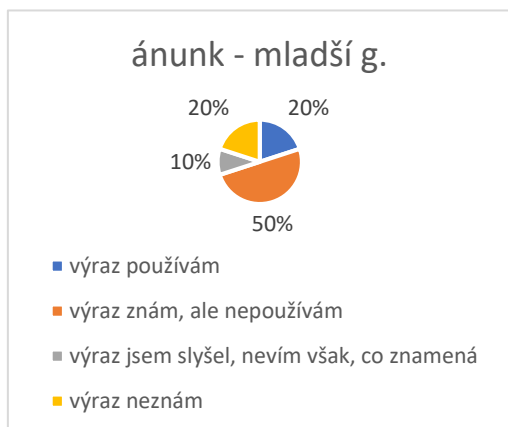
## **8.2 Hypotéza**

V této práci lze pracovat s hypotézou, že mladý člověk do hovorové češtiny vědomě německé výpůjčky příliš nezahrnuje. V této generaci může být potenciálně mnohem více populární využívání anglicismů a v případě zapojení německých výrazů do běžné konverzace jde o takové výrazy, jež jsou natolik začleněné do lexika, že si jedinec často ani neuvědomuje cizí původ slova. Předpokládá se, že většina vybraných germanismů bude pro zástupce mladší generace úplně neznámá. V případě střední generace je předpokládáno, že povědomí o výrazech bude vysoké, nicméně používání v běžné konverzaci bude velmi nízké. Naproti tomu u starší generace je odhadován velký přehled ve vybraných výpůjčkách a jejich velmi časté zapojování do běžné mluvy. U příslušníků starší generace jsou často slýchávány výrazy, které v hovorové řeči českou variantu slova nahradí spíše výraz německého původu. Nahrazování českých slov anglickými výrazy, jako tomu je u mladých lidí, není běžné. Nově zautomatizované výpůjčky anglického jazyka jsou generaci babiček a dědečků okolí spíše neznámé. Odhaduje se též nízká znalost germanismů a nulové používání u mladší generace společně s vysokou znalostí výrazů, ale velmi nízké zapojování do korespondence mezi zástupci střední generace. Výborná orientace ve významu a hojné využívání germanismů v konverzaci je předpokládáno v případě starší generace. Lze očekávat, že starší generace bude mít k vybraným slovům obecně nejblíže.

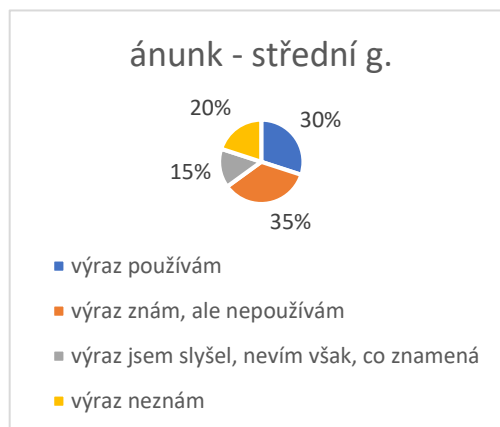
## **8.3 Výsledky dotazníku**

Data shromážděná díky dotazníkovému průzkumu jsou zpracována do grafů. Ke každému termínu budou uvedeny 3 grafy, a to za všechny 3 věkové skupiny, z čehož následně bude vyvozen závěr, které věkové skupině je daný výraz nejblíže.

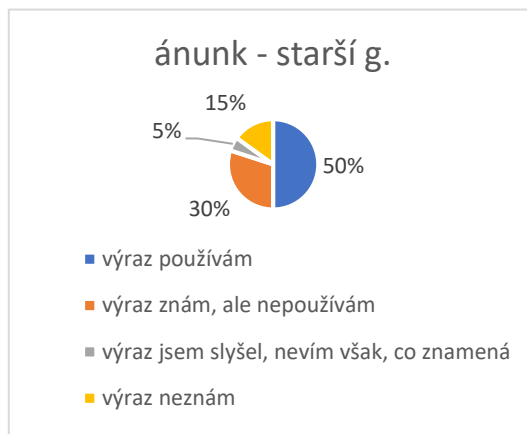
## Ánunk



Graf 1



Graf 2

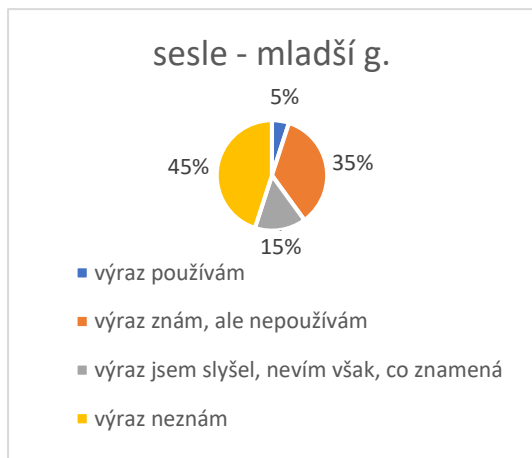


Graf 3

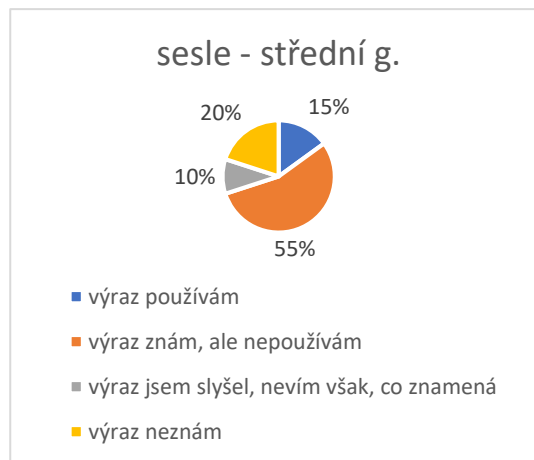
První zkoumanou výpůjčkou je ánunk. U mladší generace by celá polovina respondentů, výraz nepoužila, ale zná ho. Tato věková skupina má o tomto výrazu povědomí především z ustáleného spojení „nemám ánunk“, tedy nemám poněti, jak často píší do sekce „napište, co podle Vás znamená výraz ánunk“. Objevil se dokonce výklad významu v podobě „nemám páru“. 20 % procent respondentů uvedlo, že výraz nezná, a to je také patrné z otevřené otázky, kde jako vysvětlení padlo například „upozornění“. 20 % dotazovaných výraz běžně používá, to je přesně o 10 % méně než v případě střední generace, pro kterou je tento výraz běžnější, definují ho převážně jako „povědomí“ a „poněti“. Co může být překvapivé je to, že výraz nezná stejný podíl dotazovaných jako v případě mladší generace. U starší generace výraz nezná nejmenší podíl respondentů a převažují jedinci, jež výraz buď používají či ho znají, ale nepoužívají.

Závěrem lze tvrdit, že k tomuto výrazu tíhne především starší generace, ve které celých 50 % dotazovaných zmíněný výraz běžně používá.

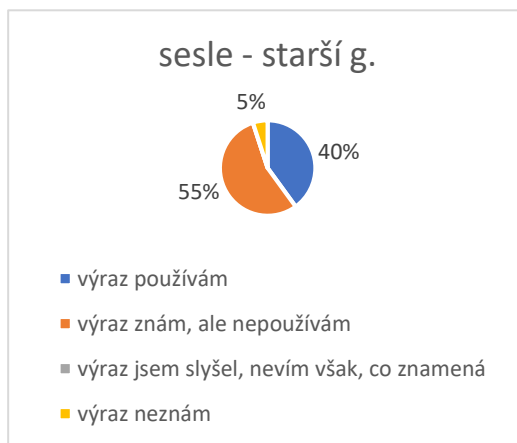
## Sesle



Graf 4



Graf 5



Graf 6

Výraz sesle je skupině nejmladších respondentů nejdál. Celých 45 % z nich uvedlo, že výraz vůbec nezná, v jejich běžné mluvě, až na jednoho respondenta, není zahrnut. Do otevřené otázky, co podle nich výraz znamená většina uvedla, že nemá tušení, ale v případě, že někdo odpověděl, správně slovo definoval jako křeslo, či židle. V případě střední generace, respondenti většinou slovo znají, ale nepoužívají jej. Do konverzace je ale sesle v této skupině zahrnuta o něco více. Co se starší generace týče, povědomí o tomto slovu měla

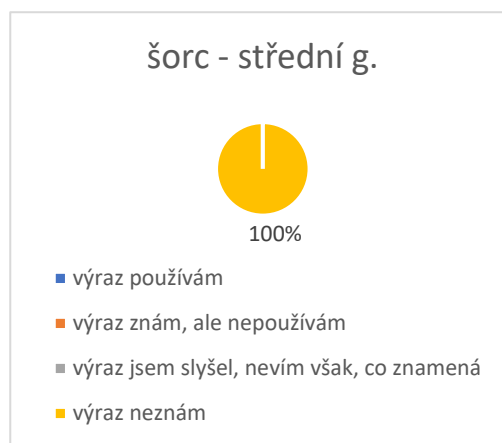
naprostá většina respondentů, výraz tyto lidé buď používají nebo ho při nejmenším znají, pouze jeden člověk uvedl, že tento výraz nezná. Zástupci střední a starší generace měli v otevřené otázce tendenci slovo definovat také zdobnělinou, a to stolička, křesílko, židlička.

U starší generace je tento výraz bezkonkurenčně nejpobulárnější.

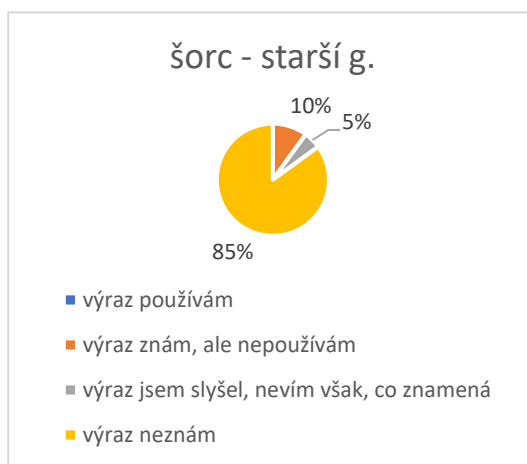
## Šorc



Graf 7



Graf 8

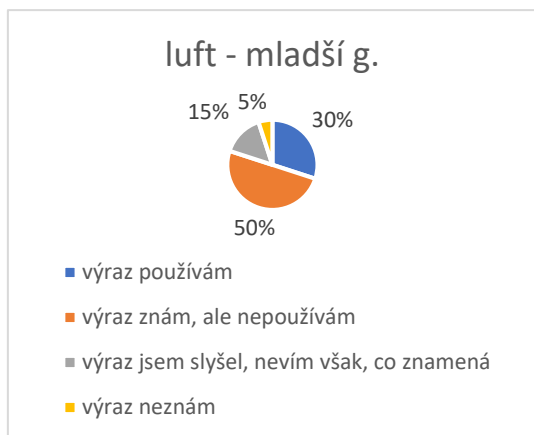


Graf 9

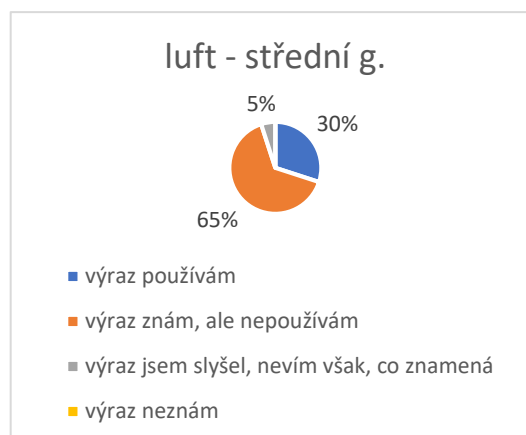
Šorc se zdá být pro obyvatele Středočeského kraje neznámým termínem. Pouze dva zástupci starší generace byli schopni výraz správně definovat. Do otevřené otázky bylo zástupci všech generací psáno, zda jsem termín špatně do dotazníku nezařadil a nepletu si ho s výrazem švorc.

Šorc hodnotím jako termín, který není blízký ani jedné generaci. Jediný možný vyvozený závěr je ten, že pouze někteří, a to vysloveně minimum (10%) respondentů starší generace bylo alespoň schopno termín zařadit.

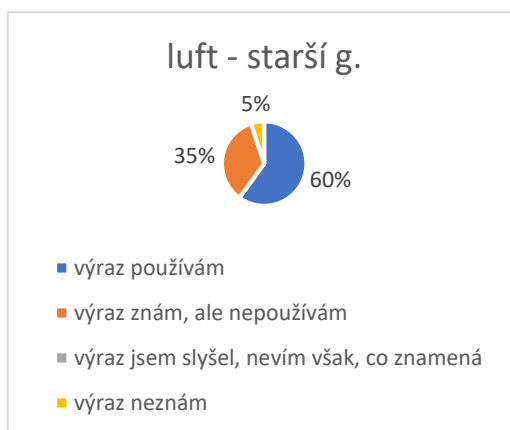
## Luft



Graf 10



Graf 11

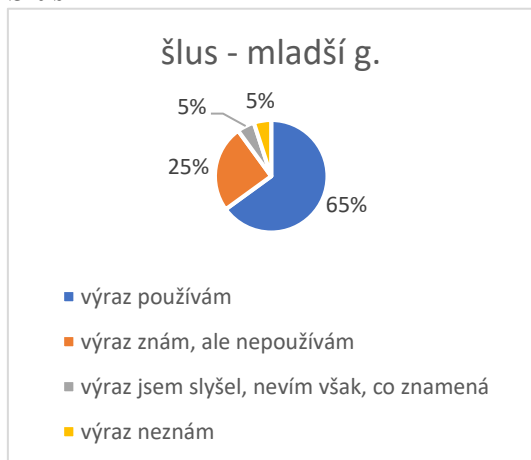


Graf 12

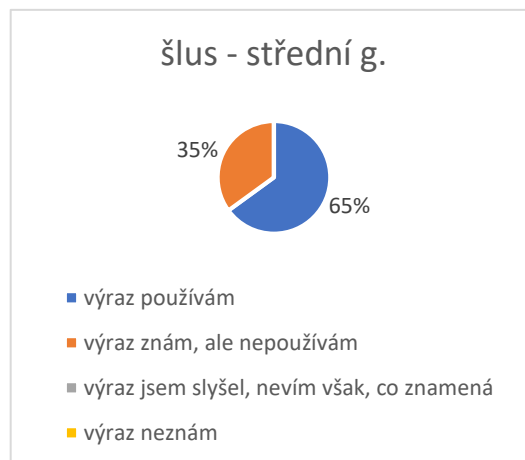
Slovo luft je termínem, který má ve slovní zásobě obyvatel Středočeského kraje své místo. Je poměrně rozšířený i mezi mladšími zástupci. 30 % volilo možnost „výraz používám“, a 50 % „výraz znám, ale nepoužívám“, což je důkazem povědomí o tomto slově. Příčinou je pravděpodobně spojitost se slovesem proufťovat, které se objevilo v otevřené otázce. Význam tohoto slova byl převážně definován jako průvan, vzduch, vítr, a to každou výše zmíněnou skupinou. Ač povědomí o tomto slově má v případě střední i starší generace úplně stejný počet respondentů, úplně integrováno do běžné mluvy je starší generací, 60 % uvedlo, že výraz aktivně používá, zatímco zástupci střední generace jen z 30 %.

Dohromady lze říci, že slovo zná většina obyvatel napříč generacemi, aktivně zapojeno do mluvy je ale opět nejvíce zástupci starší generace.

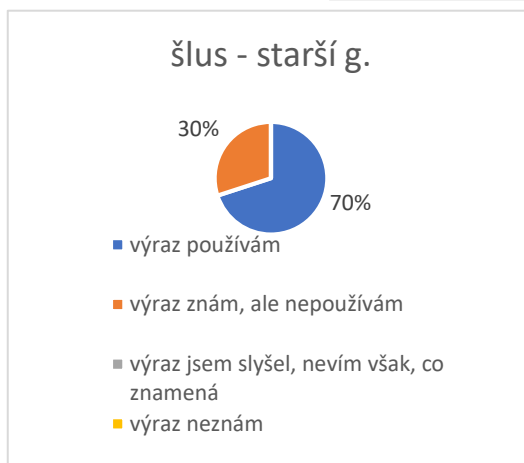
## Šlus



Graf 13



Graf 14



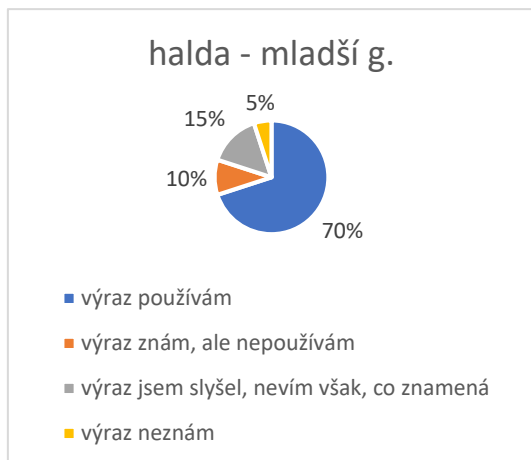
Graf 15

Šlus je dle výzkumu hojně integrované do slovní zásoby obyvatel Středočeského kraje. Pouze v mladší generaci bylo toto slovo označené jako neznámé, nicméně jen jedním člověkem. 65 % respondentů z mladší generace uvedlo, že výraz používá, což je úplně stejný výsledek, jako u střední generace, kde k tomu ve srovnání s mladšími respondenty přibýlo ještě 10 % u možnosti „výraz znám, ale nepoužívám“, tedy 35 % dohromady. U mladší generace výraz zná, ale nepoužívá 25 % dotazovaných. Respondenti poslední skupiny slovo používají v 70 % a zbylých 30 % o něm má alespoň povědomí. V otevřené otázce se objevovaly výrazy jako „konec“ a „útrum“.

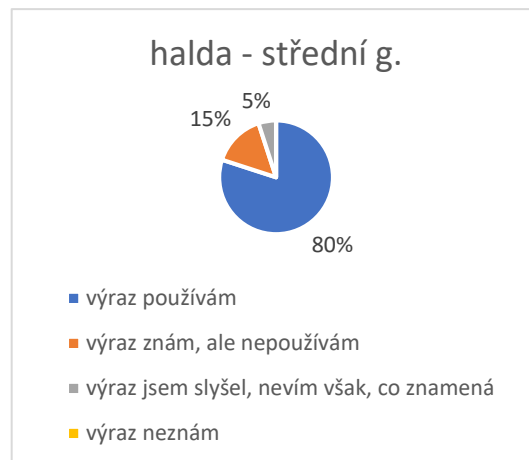
Dohromady lze říct, že toto slovo je blízké střední a starší generaci víceméně stejně. Mladší generace o něm má ale také poměrně velké povědomí.



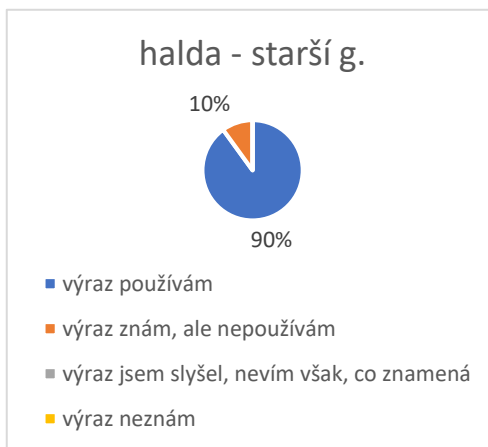
## Halda



Graf 16



Graf 17

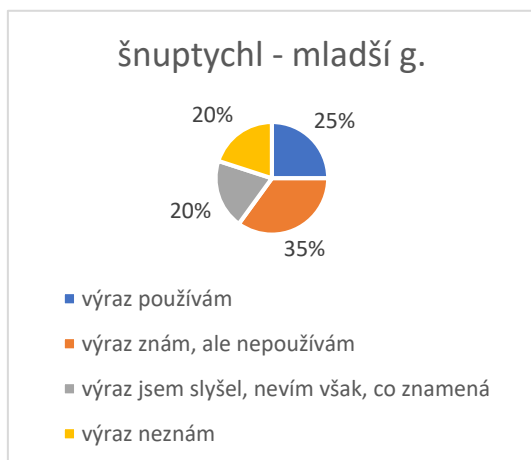


Graf 18

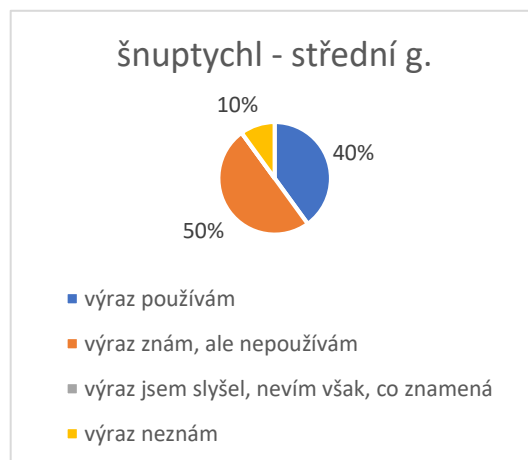
Halda je slovo, které je dle výzkumu mezi obyvateli Středočeského kraje rovněž velmi rozšířené, a to napříč generacemi. Ovšem z grafů lze vyčíst, že mladší generace termín aktivně využívá o něco méně než střední generace, konkrétně o 10 % oproti střední generaci a o 20 % méně oproti starší generaci. Pouze u mladší generace bylo uvedeno, že termín není vůbec známý, a to jedním člověkem. Zástupci starší generace jsou se slovem obeznámeni plně, střední až na jednoho jedince rovněž. Synonyma odpovídající tomuto výrazu byla „hromada“, „kopice“, „kupa“, „navážka z dolů“. Dotazováni byli respondenti historického města Kutná Hora v minulosti s hornickými osady, s tím může mít souvislost volba definice „navážka z dolů“.

Ač se slovo zdá být blízké všem generacím, opět nejvyšší využití nachází mezi zástupci starší generace.

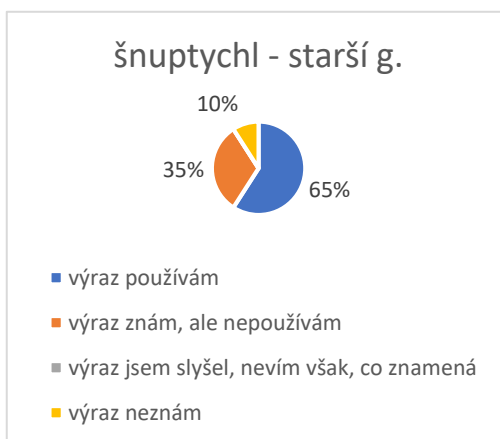
## Šnuptychl



Graf 19



Graf 20

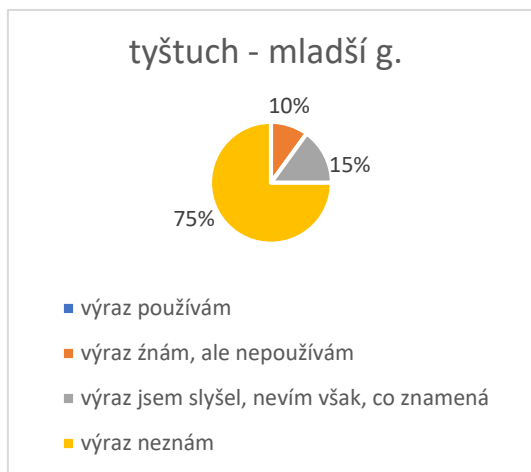


Graf 21

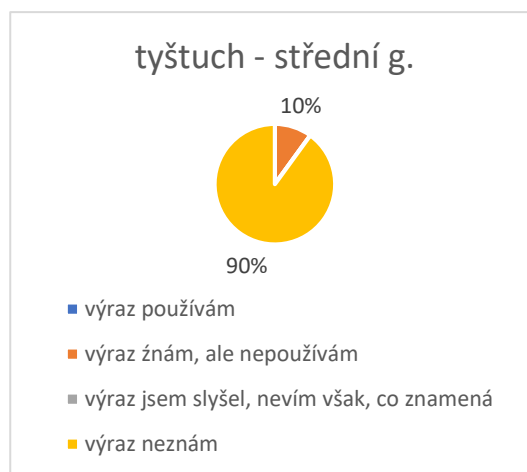
Termín šnuptychl používá v mladší generaci pouhých 25 % respondentů, 35 % zná jeho význam, zbylých 40 % není schopno výraz zařadit. U střední generace 40 % dotazovaných slovo aktivně používá a až 50 % výraz také zná. Pouhých 10 % respondentů střední i starší generace význam termínu šnuptychl nezná. Lidé napříč generacemi odpovídali v otevřené otázce pouze slovem kapesník.

Nejvíce používaný je starší generací.

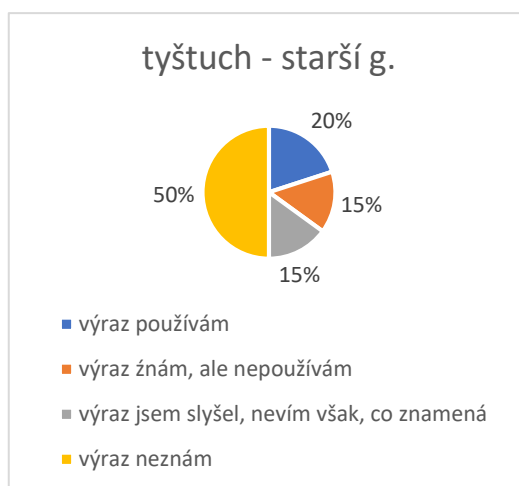
## Tyštuch



Graf 22



Graf 23

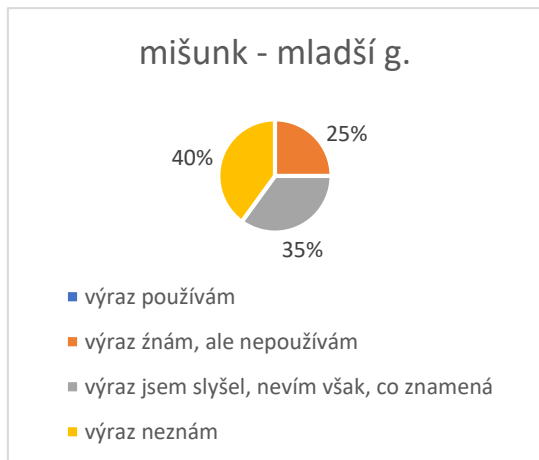


Graf 24

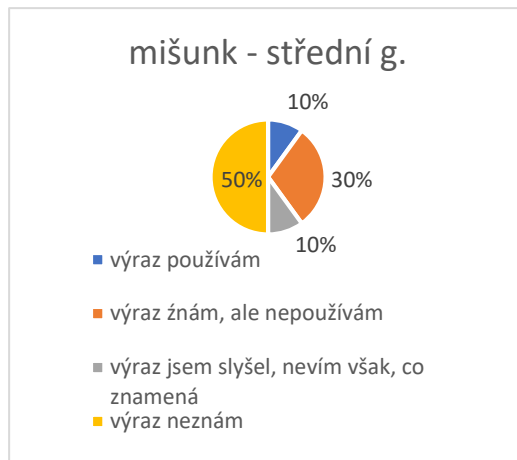
Výpůjčka tyštuch je slovem ne příliš rozšířeným. Mladší generace ze 75 % uvedla, že výraz vůbec nezná, nicméně alespoň 15 % zaškrtnulo možnost, že jimi bylo slovo někde zaslechnuto. Do otevřené otázky bylo zaneseno slovo stůl s otazníkem, je možné, že díky slovu der Tisch (stůl) daný respondent seznal, že je mu tyštuch povědomý. 10 % mladších respondentů tvrdí, že výraz zná, stejně je tomu tak v případě střední generace. Ve starší generaci se objevují hlasy pro „výraz používám“, z čehož vyplývá, že starší generace je jediná, kde je toto slovo do běžné mluvy ještě aktivně integrováno, nicméně celá polovina dotazovaných také vnímá slovo jako pro ně naprosto neznámé. V otevřené otázce byly uvedeny výrazy „stůl“, „ubrus“, „ubrus na stůl“.

Starší generace má k tomuto výrazu nejbliže.

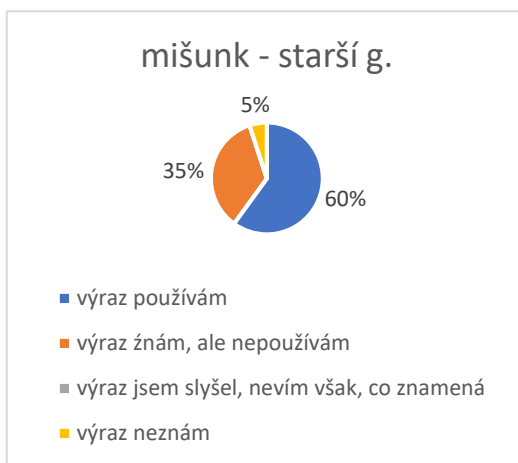
## Mišunk



Graf 25



Graf 26

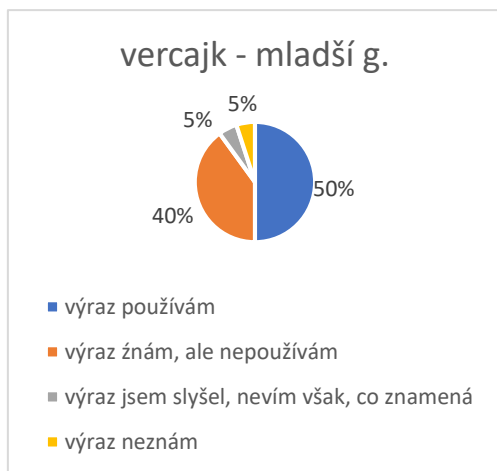


Graf 27

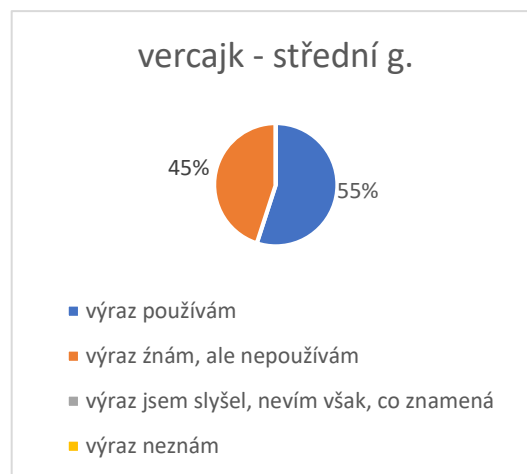
Mladší generace by výraz mišunk do běžné mluvy nezařadila, při nejmenším mnou vybraný vzorek mladších dotazovaných možnost „výraz používám“ nevolil vůbec. 25 % mladších respondentů uvedlo, že výraz zná, do otevřených odpovědí psali synonyma jako „směs“, „míchanice“, „mix“. Střední generace výraz z 10 % používá, 30 % slovo zná, definovali ho podobně jako mladší zástupci, navíc se objevil výraz „splácanice“, „směsice“, „míchanice“. Polovina zástupců střední generace výraz vůbec nezná, to je o 10 % víc, než jak tomu je u mladší generace. 95 % respondentů starší generace o termínu povědomí má, 60 % dotázaných ho přímo používá, a to je mnohonásobně víc než u mladších zástupců.

Mišunk je do běžné mluvy integrován především u zástupců nejstarší skupiny obyvatel Středočeského kraje.

## Vercajk



Graf 28



Graf 29

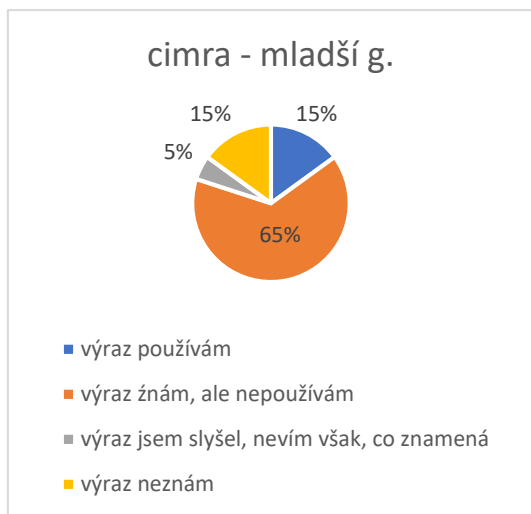


Graf 30

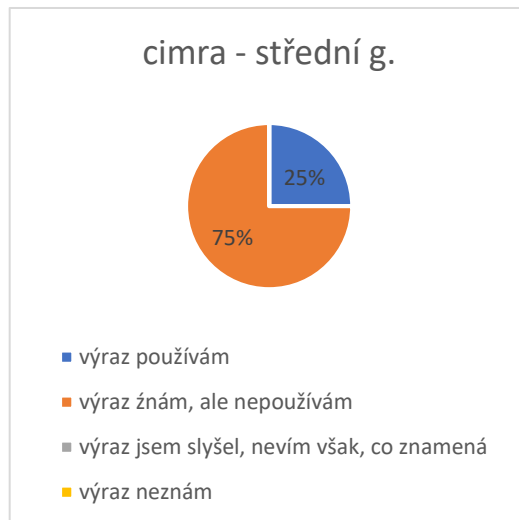
Vercajk řadí do běžné mluvy řada dotazovaných všech třech vybraných věkových kategorií. Polovina mladších zástupců aktivně integrují toto slovo do běžné konverzace, dalších 40 % výraz zná. Definují ho převážně jako „nádobíčko“, „nářadí“. V případě střední a starší generace 100 % dotazovaných má o tomto slovu povědomí. 55 % respondentů střední generace a 90 % respondentů starší generace slovo aktivně zapojují do hovorové korespondence. 100 % dotazovaných jak druhé, tak třetí skupiny napsalo do otevřené otázky definující výraz „nářadí“.

Starší generace výraz používá v běžné mluvě nejčastěji.

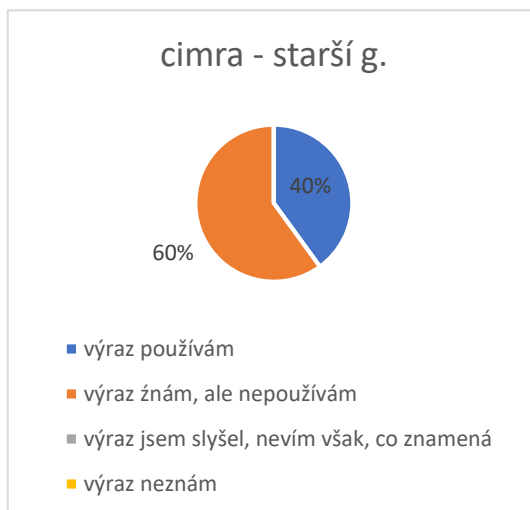
## Cimra



Graf 31



Graf 32

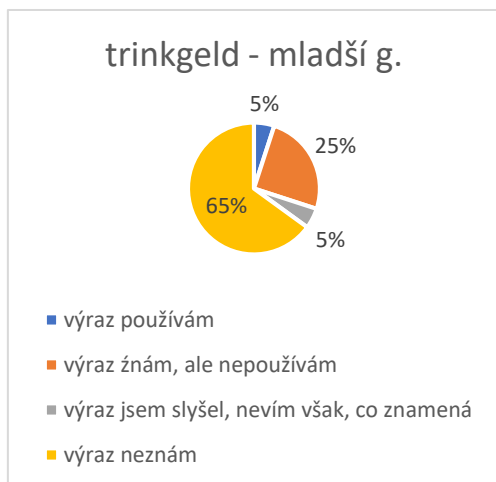


Graf 33

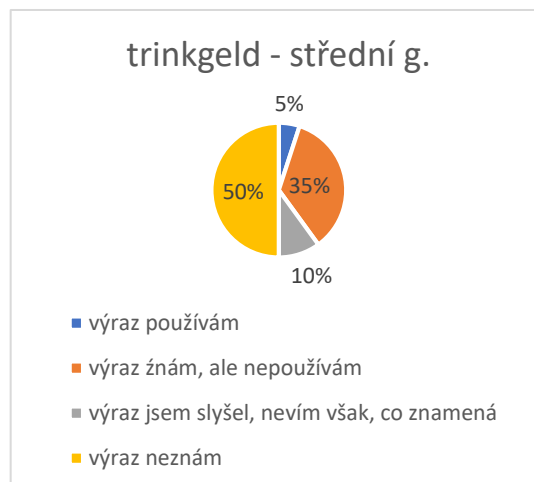
Slovo cimra je povětšinou známým, nicméně ne už tak hojně užívaným výrazem v běžné mluvě obyvatel Středočeského kraje, ovšem má v konverzacích své zastoupení. U mladší generace 15 % dotázaných tvrdí, že slovo aktivně používá, převládá však možnost „znám, ale nepoužívám“ a to v 65 %. Vysvětleno bylo mladší generací slovy „pokoj“, „místnost“, jeden zástupce dokonce nesprávně uvedl „ošklivá místnost? :D“. Střední generace výraz používá v 25 % případech, u starší generace je tomu tak ve 40 % případů, zbylý počet výraz zná, ale nepoužívá. Vysvětlení druhou a třetí skupinou je opět „místnost“, či „pokoj“.

Z hlediska užívání je termín opět nejbližší starší generaci.

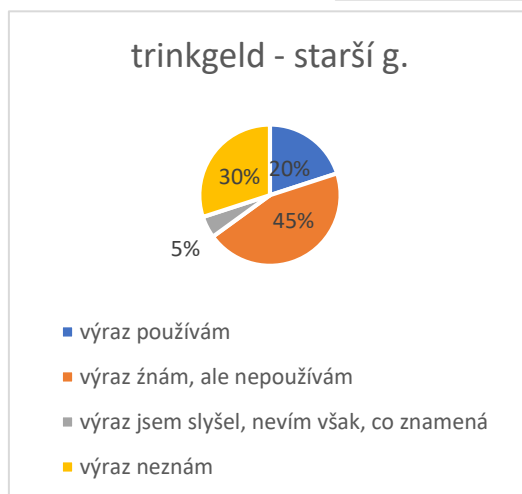
## Trinkgeld



Graf 34



Graf 35

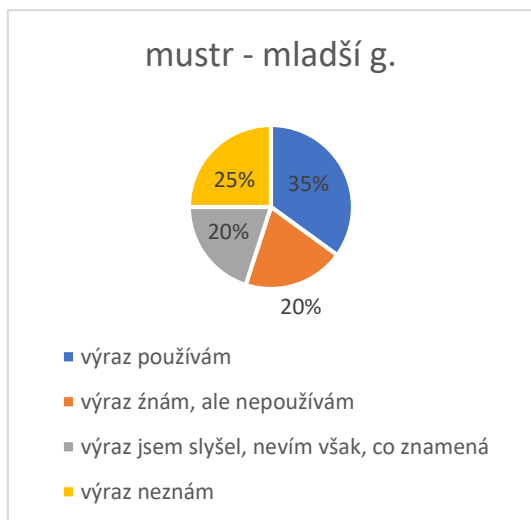


Graf 36

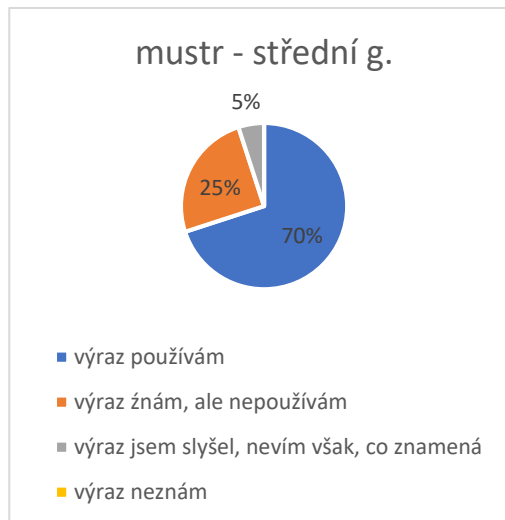
Výpůjčka trinkgeld není příliš známá v mladší generaci, 65 % zástupců této skupiny uvádí, že výraz nezná. Používá jí pouze jediný zástupce této generace. 25 % ale uvedlo, že výraz alespoň zná a do kolonky s otázkou, co podle nich výraz znamená bylo napsáno např. „spropitné“, „dýško“ ale i „peníze za alkohol“, „peníze určené k zakoupení alkoholu“, „kapesné“. Ve všech případech respondenti správně volili spojení s penězi, nicméně pouze spropitné a dýško se považuje za správnou odpověď. Polovina dotazované střední generace výraz nezná, 35 % zná, ale nepoužívá, pouhý jedinec slovo aktivně zapojuje. V otevřené otázce uváděli především „spropitné“. 20 % dotazovaných ze starší generace výraz používá, dalších 45 % ho zná. Do otevřené otázky přibyla varianta „dýško/poděkování“.

V běžné mluvě je výraz nejčastěji používán starší generací.

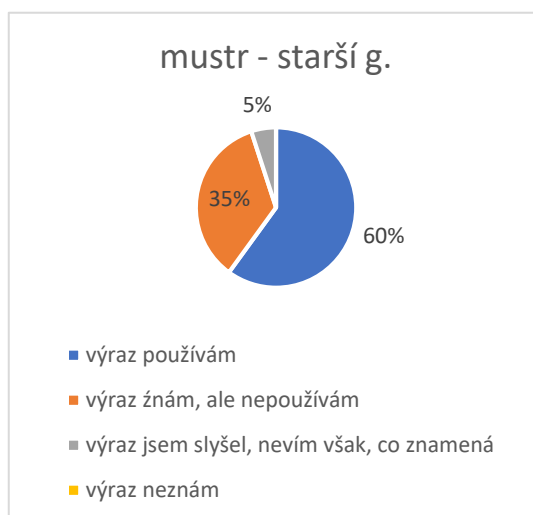
## Mustř



Graf 37



Graf 38



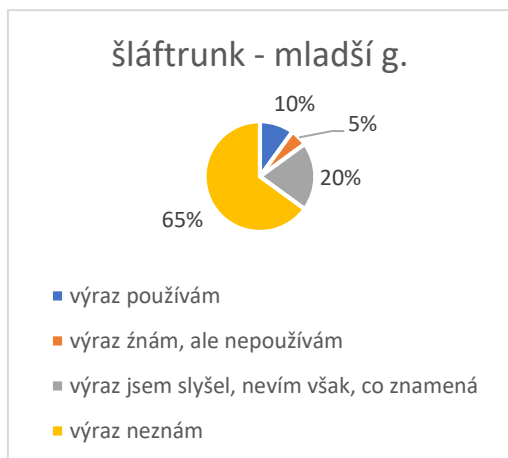
Graf 39

Termín *mustř* je poměrně známým výrazem napříč generacemi. 35 % dotázaných mladších respondentů slovo integruje do své běžné mluvy, 20 % o termínu má přinejmenším povědomí. Vůbec ho naopak nezná 25 % zástupců této věkové skupiny. Definováno bylo ze strany těchto respondentů jako „vzor“, „předloha“, „vzorek“, ale i jako „návod“. Celých 70 % zástupců střední generace uvedlo, že slovo aktivně používá, a to je o 10 % více, než u starší generace. Zbylých 25 % výraz zná, 5 % o něm slyšelo, ale neumí ho zařadit. Stejně jako u starší generace v otevřené otázce je jako synonymum uvedena „předloha“, „vzor“. 95 % respondentů starší generace *mustř* zná.

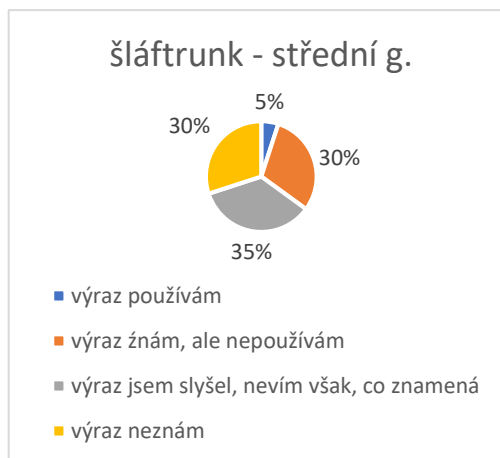
Tento termín je nejčastěji integrován do běžné mluvy zástupci střední generace.



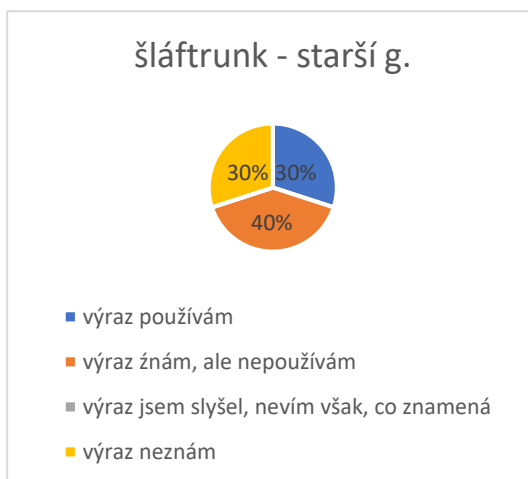
## Šláftrunk



Graf 40



Graf 41

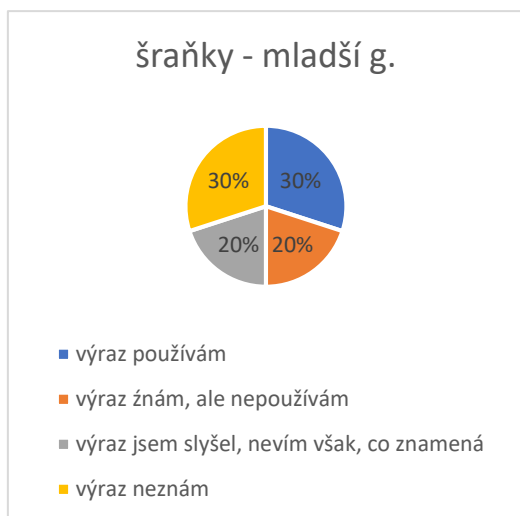


Graf 42

Termín šláftrunk je v mladší generaci převážně neznámý. 65 % respondentů slovo nezná. 20 % termín sice slyšelo, neví však, co znamená. Pouhých 10 % výraz používá, 5 % zná, ale nepoužívá. Správně vysvětlený je v otevřené otázce skrz „poslední drink na usnutí“, „nápoj na spánek“, „poslední sklenka před spaním“, nesprávné tipy byly „šlofik“, „kocovina“, „odpočinek“, „odpolední šlofiček“. V aktivní slovní zásobě jednotlivců střední generace také není termín příliš zakotven. Pouhý jeden dotazovaný člověk odpověděl, že výraz používá. 30 % ho ale zná, nicméně nepoužívá. 30 % význam slova netuší, 35 % výraz slyšelo. Do definic s touto generací přibývá „medicína pro dobré spaní“, „panák alkoholu před spaním“, „poslední pití na večírku“. Dotazovaní starší generace slovo běžně zapojují z 30 %. 40 % slovo alespoň zná, zbylých 30 % šláftrunk nezná.

Šláftrunk je nejbližší starší generaci.

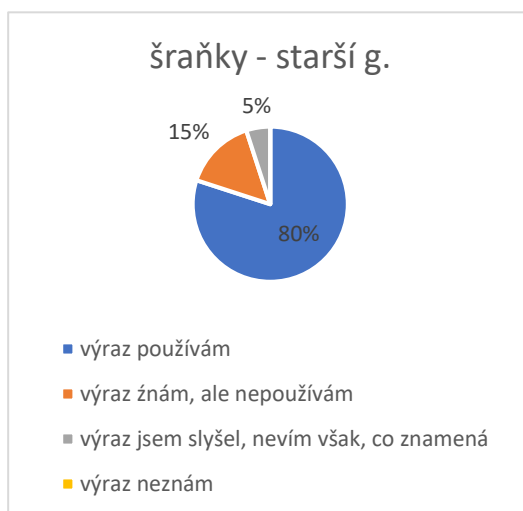
## Šraňky



Graf 43



Graf 44



Graf 45

Termín šraňky v případě zástupců mladší generace je stejně tak používaný, jako neznámý. 30 % respondentů slovo do konverzace zapojuje, 30 % ho vůbec nezná. 20 % by ho nepoužilo, ale význam tuší a zbylý počet ho neumí zařadit. Správný popis v otevřené otázce je uveden jako „závory“, nesprávné tipy byly „prkénka“, „dásně“. Mezi zástupci střední generace je výraz známý, 70 % výraz bezprostředně používá. Dotazovaní starší generace slovo běžně zapojují z 80 %. 15 % slovo alespoň zná, zbylých pět ho jen slyšelo. Jak starší, tak střední generace psala v otevřené otázce buď „závory“, či „železniční závory“, tedy ani jedna odpověď nebyla nesprávná.

V běžném projevu jsou šraňky zapojovány nejvíce mezi respondenty starší generace.

## 8.4 Vyhodnocení výzkumné části

V následující kapitole budou porovnány výsledky výzkumu s hypotézou. Předpokládalo se, že největší povědomí o germanismech bude mít starší generace. To se potvrdilo, 14 z 15 germanismů je opravdu nejbližší starší generaci. Jedinou výjimkou je výraz *must*. Tento termín je nejčastěji integrován do běžné mluvy zástupci střední generace. Ač se opravdu potvrdilo, že germanismy jsou u starší generace nejpopulárnější, je třeba podotknout, že práce předpokládala fakt, že se v této generaci téměř vůbec neobjeví zaškrtnutí možnosti „výraz neznám“. To se ovšem stalo hned několikrát. Termín *tyš* nezná celých 50 % dotazovaných, 15 % k tomu výraz slyšelo, neví však, co znamená. Slovo *trinkgeld* a *šláfrunk* nezná 30 % zástupců této věkové skupiny. Výraz *án*, který byl poměrně známý napříč generacemi nezná 15 % jedinců, což není vysoké číslo, přesto bylo očekáváno téměř 100 % povědomí o tomto germanismu. U výrazu *šorc* uvedlo 85 % respondentů, že výraz nezná, nicméně u tohoto výrazu se ukázala u mladší a střední generace nulová zkušenost s tímto slovem, proto lze říci, že alespoň někdo mezi staršími zástupci je schopen toto slovo identifikovat. Jde pravděpodobně o výraz, který je na ústupu. Z konverzace skoro vymizel, není tedy aktuální.

Co se týče střední generace, hypotézou byla vysoká znalost výrazů, ale velmi nízké zapojování do korespondence. Vysoká znalost výrazů se téměř potvrdila, až na výraz *tyš*, ten byl pro tuto generaci z 90 % neznámý. Rovněž slovo *miš*, které neznala polovina respondentů této věkové skupiny. Stojí za zmínku, že střední generace zapojuje vybrané germanismy do hovoru mnohem více, než hypotéza předpokládala. Výraz *halda* běžně používá 80 % zástupců střední generace. *Šraňky* a *must* 70 % dotazovaných této generace také běžně slova zapojuje. V běžné konverzaci jsou hojně používána také slova *vercajk* (55 %), *šlus* (65 %) a *šnuptychl* (40 %).

U mladší generace byla předpokládána nízká znalost germanismů a jejich nulové používání. V germanismech se tato skupina orientuje sice nejméně, ale jejich neznalost není zdaleka tak velká. Nejen, že se objevují výrazy, které tito jedinci znají např. *cimra* (65 %), *án* a *luft* (50 %), dokonce existují germanismy, které jsou do běžné mluvy zástupců mladší generace běžně zapojovány. Jde např. o slova *šlus* (65 %), *halda* (70 %), *vercajk* (50 %). Slova, která byla pro tuto věkovou skupinu vyloženě neznámá, byla *trinkgeld*, *tyš*, *šláfrunk* a především *šorc*.

## 9 ZÁVĚR

Tato bakalářská práce se věnovala výskytu germanismů v hovorové slovní zásobě obyvatel Středočeského kraje. První část objasňovala česko-německé historické události a vztahy, jejichž výsledkem bylo jazykové ovlivňování. Popis česko-německých vztahů byl rozdělen na dobu před rokem 1945 a dobu po roce 1945. To bylo nutné, protože pozice česko-německé dvojjazyčnosti, kterou se tato práce také zabývá, převzala roli, která se liší od té před rokem 1945. Po objasnění historických souvislostí se práce přesunula k lingvistice, a to jak z pohledu německé, tak české jazykovědy. Byl předložen pohled na německou a českou kategorizaci vypůjčených slov cestou kapitol Typologie lexikálních jednotek cizího původu. Tato část se rovněž věnovala fonetickým, lexikálním a morfologickým procesům.

Druhou částí práce byla výzkumná činnost, která se zaměřovala na respondenty 3 věkových skupin. Šlo o respondenty v prvním případě časně dospělosti, v druhém případě dohromady střední a pozdní dospělosti a v poslední řadě stáří. Vznikly nám tedy mladší, střední a starší zkoumané generace hodnotící 15 zvolených germanismů. Byla použita kvantitativní výzkumná strategie, a to způsobem, kdy byl respondent dotazovaný v rámci dotazníkového průzkumu. Pro uspokojivou výpovědní hodnotu se výzkum soustředil pouze na obyvatele Středočeského kraje a zahrnul pro účely bakalářské práce 20 respondentů na danou věkovou skupinu.

Práce si kladla za cíl nabídnout přehled o tom, která generace má o germanismech největší povědomí. V hypotéze výzkumné části se předpokládala nízká znalost germanismů a nulové používání u mladší generace společně s vysokou znalostí výrazů, ale jejich velmi nízké zapojování do korespondence mezi zástupci střední generace. Práce předpokládala také výbornou orientaci ve významu a hojné využívání germanismů v konverzaci v případě starší generace. Obecným předpokladem bylo, že starší generace bude mít k vybraným slovům nejbližší. Dle výzkumu lze tvrdit, že se potvrdila předpokládaná mnohem větší znalost germanismů u starší generace. Také se potvrdila hypotéza, že běžné používání germanismů u starší generace je vyšší oproti střední a mladší generaci. Nicméně odhadovaná výborná orientace ve výrazech není u starší generace realitou, objevily se termíny, které byly některým zástupcům úplně neznámé. Střední generace termíny dobře zná, a poměrně běžně i zapojuje. Mladší generace germanismy zná a používá více, než bylo očekáváno.

Germanismy jsou nezpochybnitelnou součástí běžné mluvy dneška, a to napříč generacemi.

## 10 RESUMÉ

Diese Arbeit befasste sich damit, wie oft Germanismen im umgangssprachlichen Wortschatz der Bewohner der Mittelböhmischen Region vorkommen. Der erste Teil erläuterte die tschechisch-deutschen geschichtlichen Ereignisse und Beziehungen, die zu dem sprachlichen Einfluss führten. Die Beschreibung der tschechisch-deutschen Beziehungen wurde in die Zeit vor 1945 und die Zeit nach 1945 unterteilt. Dies war nötig, weil die Position der tschechisch-deutschen Zweisprachigkeit, die in dieser Arbeit ebenfalls behandelt wird, nach dem Jahr 1945 eine sich von der ursprünglichen Position wesentlich unterscheidende Rolle einnimmt. Nach der Schilderung des historischen Kontextes widmete sich die Arbeit der Linguistik, sowohl aus der Sicht der deutschen Linguistik, als auch aus der Sicht der tschechischen Linguistik. In den Kapiteln der Typologie lexikalischer Einheiten ausländischer Herkunft wurde ein Überblick über die deutsche und tschechische Kategorisierung der Entlehnungen gegeben. Dieser Teil befasste sich auch mit phonetischen, lexikalischen und morphologischen Prozessen.

Das zweite Teil der Arbeit bildete die Forschung, die sich auf Befragte aus drei Altersgruppen konzentrierte. Es ging im ersten Fall um die Befragten im frühen Erwachsenenalter, im zweiten Fall um Befragte im mittleren und späten Erwachsenenalter und zuletzt um die im fortgeschrittenen Alter. Somit bildeten sich eine jüngere, eine mittlere und eine ältere Forschungsgeneration, die 15 Germanismen meiner Wahl bewerteten. In Form von Fragebögen, die die Befragten auszufüllen hatten, wurde eine quantitative Forschung vorgenommen. Um eine aussagekräftige Forschung vorstellen zu können, wurde die Stichprobengröße der Bewohner der Mittelböhmischen Region auf 20 Befragte pro Altersgruppe für die Zwecke der Bachelorarbeit festgelegt.

Ziel der Arbeit war es, ein Bild davon zu bieten, welche Generation den größten Überblick über gewählte Germanismen hat. Im Ausgangspunkt, der in der Hypothese der Arbeit enthalten ist, wird angenommen, dass in der jüngeren Generation nur geringe Kenntnisse der Germanismen und keine Verwendung solcher Begriffe vorhanden sind. Bei der mittleren Generation wird eine gute Kenntnis, jedoch eine geringe Benutzung der Ausdrücke erwartet. Bei der ältesten Generation rechnet man nicht nur mit einer hervorragenden Orientierung in der Bedeutung, sondern auch mit einer reichlichen Verwendung von Germanismen im Gespräch. Die allgemeine Voraussetzung war somit, dass die älteste Generation die stärkste Beziehung zu den gewählten Wörtern haben wird. Der vorgenommenen Forschung nach zu

urteilen hat sich die Vermutung, dass eine viel größere Kenntnis der Germanismen in der ältesten Generation besteht, bestätigt. Die Hypothese, dass der allgemeine Gebrauch von Germanismen in der ältesten Generation höher ist als in der mittleren und jüngeren Generation, wurde ebenfalls bestätigt. Die ausgezeichnete Orientierung in Bezug auf die gewählten Begriffe hat sich jedoch in der ältesten Generation nicht als richtig erwiesen. Einige Ausdrücke waren den Befragten völlig unbekannt. Die mittlere Generation kennt die Begriffe, laut den Forschungsergebnissen, gut, sie beziehen die Begriffe auch häufig in das Gespräch ein, was ursprünglich nicht erwartet wurde. Die jüngere Generation kennt und nutzt Germanismen mehr als man erwartete.

Germanismen sind also ein unwiderlegbarer Teil des heutigen umgangssprachlichen Wortschatzes aller Generationen.

## Seznam použitých informačních zdrojů

### Seznam použité literatury:

BALOUN, Jaroslav. *Deutsche lexikologie. /Německá lexikologie/*. 1. díl. 1. vyd. Praha: Stát. ped. nakl., 1971.

BELLMANN, G. *Slavoteutonica. Lexikalische Untersuchung zum slawisch-deutschen Sprachkontakt im Ostmitteleutschen* (Studia Linguistica Germanica 4). Berlin-New York: Walter de Gruyter. 1971

BUSCH, Albert a STENSCHKE, Oliver. *Germanistische Linguistik: eine Einführung*. 3., überarbeitete und erweiterte Auflage. Tübingen: Narr Verlag, 2014 ISBN 978-3-8233-6855-

ČECHOVÁ, Marie a kol. *Čeština: řeč a jazyk*. Praha: ISV, 1996, ©1995. ISBN 80-85866-12-9.

DOLEŽALOVÁ, Ladislava – VLKOVÁ, Marie. *Občanský a společenskovední základ – Psychologie*. Kralice na Hané: Computer Media, s. r. o. 2010

FILIPEC, Josef a ČERMÁK, František. *Česká lexikologie*. Vydání 1. Praha: Academia, nakladatelství Československé akademie věd, 1985

HAUSER, Přemysl. *Nauka o slovní zásobě*. Praha: Státní pedagogické nakladatelství, 1980.

HOLUB, Josef a KOPEČNÝ, František. *Etymologický slovník jazyka českého*. 3., přepracované vydání. Praha: Státní nakladatelství učebnic, 1952

HUGO, Jan, ed. *Slovník nespisovné češtiny: argot, slangy a obecná mluva od nejstarších dob po současnost: historie a původ slov*. 2., rozš. vyd. Praha: Maxdorf, ©2006.

JELÍNEK, Milan. *Der purismus in der Entwicklung der tschechischen Schriftsprache im 19. und 20. Jahrhundert v Deutsch-tschechische Sprachbeziehungen: Germanismen, Personennamen, Ortsnamen*. Regensburg: Roderer, 2000 ISBN 3-89783-169-4.

KARLÍK, Petr, ed., NEKULA, Marek, ed. a PLESKALOVÁ, Jana, ed. *Nový encyklopedický slovník češtiny*. První vydání. Praha: NLN, Nakladatelství Lidové noviny, 2016. 2 svazky (2183 stran). ISBN 978-80-7422-480-5.

KRAUS, Jiří a kol. *Nový akademický slovník cizích slov*. Praha: Academia. 2006 ISBN 80-200-1415-2

MÜLLER, Wolfgang. *Der Duden in 10 Bänden. Bd. 5, Fremdwörterbuch*. 5. Aufl. Mannheim: Dudenverlag, 1990

NEKULA, Marek. *Der tschechisch-deutsche Bilinguismus v Deutsche und Tschechen: Geschichte. Kultur. Politik*. München: C.H. Beck, 2003, ©2001.

NEWERKLA, Stefan. *Sprachkontakte Deutsch-Tschechisch-Slowakisch: Wörterbuch der deutschen Lehnwörter im Tschechischen und Slowakischen: historische Entwicklung, Beleglage, bisherige und neue Deutungen*. Zweite, durchgehend überarbeitete und aktualisierte Auflage. Frankfurt am Main: Peter Lang, 2011

OKSAAR, Els. *Fachsprachliche Dimensionen*. Tübingen: Gunter Narr, 1988. Bd. 4. ISBN 3-87808-774-8.

REITER, Norbert. *Die kulturellen Beziehungen zwischen Deutschen und Tschechen v Die deutschen Lehnübersetzungen im Tschechischen*. Berlin: Otto Harrassowitz, 1953

ROGALL, Joachim, ed., KOSCHMAL, Walter, ed. a NEKULA, Marek, ed. *Česko-německý bilingvismus v Češi a Němci: dějiny – kultura – politika*. Vyd. 2. Praha: Paseka, 2002 ISBN 80-7185-482-4.

RÖMER, Christine a MATZKE, Brigitte. *Lexikologie des Deutschen: eine Einführung*. 2., aktualisierte und ergänzte Aufl. Tübingen: Narr, 2005. ISBN 3-8233-6128-7.

SCHIPPAN, Thea. *Lexikologie der deutschen Gegenwartssprache*. Tübingen: Max Niemeyer Verlag. 1992

ŠRÁMEK, Rudolf. *Spezifika des tschechisch-deutschen Sprachkontaktes in der Gegenwart v Deutsche und tschechische Dialekte im Kontakt*. [Wien]: Verlag für Literatur und Sprachwissenschaft, 2003

ŠTROBLOVÁ, Helena. *Židé v Kutné Hoře v Krásné město – Časopis přátel Kutné Hory*. Kutná Hora: Město Kutná Hora, 2000

WANZECK, Christiane. *Lexikologie: Beschreibung von Wort und Wortschatz im Deutschen*. Göttingen: Vandenhoeck & Ruprecht, [c2010], ©2010 ISBN 978-3-8252-3316-



Zeman, D. (2014): *Zur morphologischen Adaptation der deutschen Lehnwörter in der südmährischen Varietät. Einige Bemerkungen zum deutsch-tschechischen Sprachkontakt.* v *GERMANOSLAVICA – Zeitschrift für Germano-slawische Studien* 25/1, Praha: Slovanský ústav Akademie věd ČR, 2014

**Internetové zdroje:**

Lidový slovník, heslo „ánunk“. [Cit. 8. 5. 2020]. Dostupné z: <https://lidovyslovník.cz/index.php?dotaz=%E1nunk>

Slovník cizích slov, heslo „šláfrunk“. [Cit. 8. 5. 2020]. Dostupné z: <https://slovník-cizich-slov.abz.cz/web.php/slovo/slafrunk>

Slovník cizích slov, heslo „tyštuch“. [Cit. 8. 5. 2020]. Dostupné z: <https://slovník-cizich-slov.abz.cz/web.php/slovo/tystuch-tistuch-ty>

## Seznam grafů

Graf 1 – áunuk – mladší generace .....	35
Graf 2 – áunuk – střední generace .....	35
Graf 3 – áunuk – starší generace .....	35
Graf 4 – sesle – mladší generace .....	36
Graf 5 – sesle – střední generace .....	36
Graf 6 – sesle – starší generace .....	36
Graf 7 – šorc – mladší generace .....	37
Graf 8 – šorc – střední generace .....	37
Graf 9 – šorc – starší generace.....	37
Graf 10 – luft – mladší generace .....	38
Graf 11 – luft – střední generace .....	38
Graf 12 – luft – starší generace.....	38
Graf 13 – šlus – mladší generace.....	39
Graf 14 – šlus – střední generace.....	39
Graf 15 – šlus – starší generace .....	39
Graf 16 – halda – mladší generace .....	40
Graf 17 – halda – střední generace .....	40
Graf 18 – halda – starší generace.....	40
Graf 19 – šnuptychl – mladší generace .....	41
Graf 20 – šnuptychl – střední generace .....	41
Graf 21 – šnuptychl – starší generace.....	41
Graf 22 – tyštuch – mladší generace .....	42
Graf 23 – tyštuch – střední generace .....	42
Graf 24 – tyštuch – starší generace.....	42

Graf 25 – mišunk – mladší generace .....	43
Graf 26 – mišunk – střední generace .....	43
Graf 27 – mišunk – starší generace .....	43
Graf 28 – vercajk – mladší generace .....	44
Graf 29 – vercajk – střední generace .....	44
Graf 30 – vercajk – starší generace .....	44
Graf 31 – cimra – mladší generace .....	45
Graf 32 – cimra – střední generace .....	45
Graf 33 – cimra – starší generace .....	45
Graf 34 – trinkgeld – mladší generace .....	46
Graf 35 – trinkgeld – střední generace .....	46
Graf 36 – trinkgeld – starší generace .....	46
Graf 37 – mustr – mladší generace .....	47
Graf 38 – mustr – střední generace .....	47
Graf 39 – mustr – starší generace .....	47
Graf 40 – šláfrunk – mladší generace .....	48
Graf 41 – šláfrunk – střední generace .....	48
Graf 42 – šláfrunk – starší generace .....	48
Graf 43 – šraňky – mladší generace .....	49
Graf 44 – šraňky – střední generace .....	49
Graf 45 – šraňky – starší generace .....	49

## Seznam Příloh

PŘÍLOHA 1 - Dotazník

# GERMANISMY V LEXIKU SOUČASNÉ ČEŠTINY

Prosím o vyplnění dotazníku týkající se přítomnosti germanismů ve Vaší slovní zásobě.

1) Uved'te, prosím, Váš věk

.....

2) Napište, co podle Vás znamená výraz ÁNUNK

-----

3) ánunk

- a. výraz používám
- b. výraz znám, ale nepoužívám
- c. výraz jsem slyšel, nevím však, co znamená
- d. výraz neznám

4) Napište, co podle Vás znamená výraz SESLE

-----

5) sesle

- a. výraz používám
- b. výraz znám, ale nepoužívám
- c. výraz jsem slyšel, nevím však, co znamená
- d. výraz neznám

6) Napište, co podle Vás znamená výraz ŠORC

-----

7) šorc

- a. výraz používám

- b. výraz znám, ale nepoužívám
- c. výraz jsem slyšel, nevím však, co znamená
- d. výraz neznám

8) Napište, co podle Vás znamená výraz LUFT

-----

9) luft

- a. výraz používám
- b. výraz znám, ale nepoužívám
- c. výraz jsem slyšel, nevím však, co znamená
- d. výraz neznám

10) Napište, co podle Vás znamená výraz ŠLUS

-----

11) šlus

- a. výraz používám
- b. výraz znám, ale nepoužívám
- c. výraz jsem slyšel, nevím však, co znamená
- d. výraz neznám

12) Napište, co podle Vás znamená výraz HALDA

-----

13) halda

- a. výraz používám
- b. výraz znám, ale nepoužívám
- c. výraz jsem slyšel, nevím však, co znamená
- d. výraz neznám

14) Napište, co podle Vás znamená výraz ŠNUPTYCHL

-----

15) šnuptychl

- a. výraz používám
- b. výraz znám, ale nepoužívám
- c. výraz jsem slyšel, nevím však, co znamená
- d. výraz neznám

16) Napište, co podle Vás znamená výraz TYŠTUCH

-----

17) tyštuch

- a. výraz používám
- b. výraz znám, ale nepoužívám
- c. výraz jsem slyšel, nevím však, co znamená
- d. výraz neznám

18) Napište, co podle Vás znamená výraz MIŠUNK

-----

19) mišunk

- a. výraz používám
- b. výraz znám, ale nepoužívám
- c. výraz jsem slyšel, nevím však, co znamená
- d. výraz neznám

20) Napište, co podle Vás znamená výraz VERCAJK

-----

21) vercajk

- a. výraz používám
- b. výraz znám, ale nepoužívám
- c. výraz jsem slyšel, nevím však, co znamená
- d. výraz neznám

22) Napište, co podle Vás znamená výraz CIMRA

-----

23) cimra

- a. výraz používám
- b. výraz znám, ale nepoužívám
- c. výraz jsem slyšel, nevím však, co znamená
- d. výraz neznám

24) Napište, co podle Vás znamená výraz TRINKGELD

-----

25) trinkgeld

- a. výraz používám
- b. výraz znám, ale nepoužívám
- c. výraz jsem slyšel, nevím však, co znamená
- d. výraz neznám

26) Napište, co podle Vás znamená výraz MUSTR

-----

27) mustr

- a. výraz používám
- b. výraz znám, ale nepoužívám
- c. výraz jsem slyšel, nevím však, co znamená
- d. výraz neznám

28) Napište, co podle Vás znamená výraz ŠLÁFTRUNK

-----

29) šláftrunk

- a. výraz používám

- b. výraz znám, ale nepoužívám
- c. výraz jsem slyšel, nevím však, co znamená
- d. výraz neznám

30) Napište, co podle Vás znamená výraz ŠRAŇKY

-----

31) šraňky

- a. výraz používám
- b. výraz znám, ale nepoužívám
- c. výraz jsem slyšel, nevím však, co znamená
- d. výraz neznám

PŘÍLOHA 2 – příklad vyplněného dotazníku

## GERMANISMY V LEXIKU SOUČASNÉ ČEŠTINY

Prosím o vyplnění dotazníku týkající se přítomností germanismů ve Vaší slovní zásobě.

1) Uved'te, prosím, Váš věk

.....69.....

2) Napište, co podle Vás znamená výraz ÁNUNK

-----ponětí-----

3) ánunk

- a. výraz používám
- ☒ b. výraz znám, ale nepoužívám
- c. výraz jsem slyšel, nevím však, co znamená
- d. výraz neznám

4) Napište, co podle Vás znamená výraz SESLE

-----typ židle-----



5) sesle

- a. výraz používám
- ☒ b. výraz znám, ale nepoužívám
- c. výraz jsem slyšel, nevím však, co znamená
- d. výraz neznám

6) Napište, co podle Vás znamená výraz ŠORC

-----zástěra, nebo švorc bez peněz-----

7) šorc

- a. výraz používám
- ☒ b. výraz znám, ale nepoužívám
- c. výraz jsem slyšel, nevím však, co znamená
- d. výraz neznám

8) Napište, co podle Vás znamená výraz LUFT

-----vítr, průvan-----

9) luft

- a. výraz používám
- ☒ b. výraz znám, ale nepoužívám
- c. výraz jsem slyšel, nevím však, co znamená
- d. výraz neznám

10) Napište, co podle Vás znamená výraz ŠLUS

-----konec, hotovo-----

11) šlus

- ☒ a. výraz používám
- b. výraz znám, ale nepoužívám
- c. výraz jsem slyšel, nevím však, co znamená
- d. výraz neznám

12) Napište, co podle Vás znamená výraz HALDA

-----hromada-----

13) halda

- a. výraz používám
- ☒ b. výraz znám, ale nepoužívám
- c. výraz jsem slyšel, nevím však, co znamená
- d. výraz neznám

14) Napište, co podle Vás znamená výraz ŠNUPTYCHL

-----kapesník-----

15) šnuptychl

- a. výraz používám
- ☒ b. výraz znám, ale nepoužívám
- c. výraz jsem slyšel, nevím však, co znamená
- d. výraz neznám

16) Napište, co podle Vás znamená výraz TYŠTUCH

-----kapesník-----

17) tyštuch

- a. výraz používám
- b. výraz znám, ale nepoužívám
- c. výraz jsem slyšel, nevím však, co znamená
- ☒ d. výraz neznám

18) Napište, co podle Vás znamená výraz MIŠUNK

-----směs, směsice-----

19) mišunk

- a. výraz používám
- ☒ b. výraz znám, ale nepoužívám
- c. výraz jsem slyšel, nevím však, co znamená
- d. výraz neznám

20) Napište, co podle Vás znamená výraz VERCAJK

-----náradí-----

21) vercajk

- ☒ a. výraz používám
- b. výraz znám, ale nepoužívám
- c. výraz jsem slyšel, nevím však, co znamená
- d. výraz neznám

22) Napište, co podle Vás znamená výraz CIMRA

-----místnost, pokoj-----

23) cimra

- a. výraz používám
- ☒ b. výraz znám, ale nepoužívám
- c. výraz jsem slyšel, nevím však, co znamená
- d. výraz neznám

24) Napište, co podle Vás znamená výraz TRINKGELD

-----dýško, poděkování-----

25) trinkgeld

- a. výraz používám
- ☒ b. výraz znám, ale nepoužívám
- c. výraz jsem slyšel, nevím však, co znamená
- d. výraz neznám

26) Napište, co podle Vás znamená výraz MUSTR

-----vzor, předloha-----

27) mustr

- a. výraz používám
- ☒ b. výraz znám, ale nepoužívám
- c. výraz jsem slyšel, nevím však, co znamená

d. výraz neznám

28) Napište, co podle Vás znamená výraz ŠLÁFTRUNK

-----pití na noc, panák před spaním-----

29) šláftrunk

- a. výraz používám
- ☒ b. výraz znám, ale nepoužívám
- c. výraz jsem slyšel, nevím však, co znamená
- d. výraz neznám

30) Napište, co podle Vás znamená výraz ŠRAŇKY

-----závory-----

31) šraňky

- ☒ a. výraz používám
- b. výraz znám, ale nepoužívám
- c. výraz jsem slyšel, nevím však, co znamená
- d. výraz neznám